

Cena 40 Kč

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

3

2018

ročník

ČTVRTÁ PRŮMYSLOVÁ REVOLUCE A KNIHOVNY

Nová média, roboti,
kyborgové a... knihovny

Novela katalogu prací

Knihovny a obce:
anketa mezi starosty
Rozhovor s polským
bibliologem G. Niečem
Poklady knihoven –
Mapová sbírka na PŘF UK

DĚTSKÉ ČTENÁŘSTVÍ

S knížkou do života –
český Bookstart

Knihovnické besedy a lekce

**Mapová sbírka
Přírodovědecké
fakulty UK v Praze**
s. 110–112
**Pohled na rekon-
struované prostory
Mapové sbírky
v roce 2013**
Foto: Michal Kowalski

S knížkou do života (Bookstart) s. 96–98
**Cílovou skupinou projektu jsou rodiče
s dětmi od narození do předškolního věku**
Foto: archiv Zlaty Houškové a Pavly Vlkové

**Nové médiá, roboti, kyborgovia a...
knižnice: Možné scenáře** s. 83–87
**Biblirobot jako součást veřejné
knihovny v Longmontu, USA**
Zdroj: [https://longmontcolorado.gov/
departments/departments-e-m/library/
just-for-children/bibli-the-library-robot](https://longmontcolorado.gov/departments/departments-e-m/library/just-for-children/bibli-the-library-robot)

Knihovnické besedy a lekce s. 99–101
**Žáci 1. B ZŠ J. A. Komenského z Loun během
knihovnické besedy Jak to nešlo bez bubny**
Foto: archiv Městské knihovny Louny

Téma – Čtvrtá průmyslová revoluce a knihovny

- 83** Nové médiá, roboti, kyborgovia a... knižnice: Možné scenáře | Andrea Hřčková
88 Lidé kolem Čtenáře Hana Jirkalová: Moci vždy věřit druhému
89 Ze stránek Čtenáře... tentokrát před 63 lety | vybrala Vladimíra Švorcová
- Ze zahraničí**
91 Bez Švejka ani ránu. Rozhovor s Grzegorzem Niecem z Pedagogické univerzity v Krakově (2. část) | Jiří Trávníček
- Události**
94 Jak jsme se učili motivovat zaměstnance | Lucie Rysnerová
95 Nová audiokniha pro letošní Noc s Andersenem | Alžběta Vorlová
- Dětské čtenářství**
96 S knížkou do života (Bookstart) | Zlata Houšková
99 Knihovnické besedy a lekce | Jana Hrbková
- Neušlo nám**
102 Novela katalogu prací | Dana Smetanová
112 Mezinárodní den darování knih | Jaroslav Císař
103 Anketa Knihovny a obce | -JaC-
105 Knihovny v malých obcích Jak se žije ve vesnické knihovně | Ivana Bičanová
107 Vznik Československa – 100 let (3. část) Jiří Mahen | Jaromír Kubiček
110 Poklady knihoven Mapová sbírka Přírodovědecké fakulty UK | Eva Novotná
113 Recenze Když glóby hýbaly světem | Jaroslav Císař
114 Psalo se jinde | Renáta Salátová
115 Fantastický svět Walkerových 2
Fantastická archeologie a čeští spisovatelé z maturitních otázek | Jiří W. Procházka a Klára Smolíková
118 Literární výročí Duben | Milan Valden
119 Ze světa | Roman Giebisch
120 Novinky knihovnické literatury | Monika Hrušková

ELEKTRONICKÁ VERZE ČTENÁŘE — <http://svkkl.cz/ctenar>, ARCHIV — <http://ctenar.svkkl.cz>

CONTENTS

- Topic – Fourth industrial revolution and libraries**
83 New media, robots, cyborgs and... libraries: Possible scenarios | Andrea Hřčková
**Seventy years of Čtenář
The people around Čtenář**
88 Hana Jirkalová: Being able to trust one another
89 From the pages of Čtenář... this time 63 years ago | selected by Vladimíra Švorcová
91 From abroad Helpless without Švejk. Interview with Professor Grzegorz Nieć (Part Two) | Jiří Trávníček
- Events**
94 How we learnt to motivate employees | Lucie Rysnerová
95 New audiobook for this year's Night with Hans Christian Andersen | Alžběta Vorlová
Children's reading
96 Into life with a book (Bookstart) | Zlata Houšková
99 Librarians' forums and lessons | Jana Hrbková
It did not escape us
102 Passing on the baton | Dana Smetanová
112 International Book Giving Day | Jaroslav Císař
103 Survey Libraries and municipalities | -JaC-
Libraries in small municipalities
105 Life in a village library | Ivana Bičanová
Centenary of the establishment of Czechoslovakia / Part 3
107 Jiří Mahen | Jaromír Kubiček
Library treasures
110 Map collection at the Charles University Faculty of Science in Prague | Eva Novotná
- Reviews**
113 When globe manufacturers moved the world | Jaroslav Císař
114 Written elsewhere | Renáta Salátová
Walkers' world of fantasy 2
115 Fantasy archaeology and Czech writers from school-leaving examination questions | Jiří W. Procházka and Klára Smolíková
118 Literary Anniversaries April | Milan Valden
119 From the World | Roman Giebisch
120 Latest library literature | Monika Hrušková

INHALT

- Thema – Die vierte industrielle Revolution und Bibliotheken**
83 Neue Medien, Roboter, Cyborgs und .... Bibliotheken: mögliche Scenarios | Andrea Hřčková
**Čtenář feiert 70 Jahre
Menschen um Čtenář**
88 Hana Jirkalová: Wenn man dem anderem glauben kann
89 Aus den Čtenář Seiten... diesmal 63 Jahre zurück | wählte Vladimíra Švorcová
91 Aus dem Ausland Ohne Švejk gehen wir nirgendwohin. Ein Gespräch mit Prof. Grzegorz Nieć (2. Teil) | Jiří Trávníček
- Ereignisse**
94 Wie haben wir uns die Angestellte motivieren gelernt | Lucie Rysnerová
95 Ein neues Audiobuch für die diesjährige Nacht mit Andersen | Alžběta Vorlová
Kinderleserschaft
96 Mit einem Buch ins Leben (Bookstart) | Zlata Houšková
99 Bibliothekarische Besprechungen und Lektionen | Jana Hrbková
Das ist uns nicht entgangen
102 Die Novelle des Arbeitskataloges | Dana Smetanová
112 International Book Giving Day | Jaroslav Císař
103 Umfrage Die Bibliotheken und Dörfer | -JaC-
Bibliotheken in kleinen Dörfern
105 Wie lebt man in einer Dorfbibliothek | Ivana Bičanová
Die Entstehung der Tschechoslowakei 100 Jahre / 3. Teil
107 Jiří Mahen | Jaromír Kubiček
Schätze in Bibliotheken
110 Die Landkartensammlung in der Naturwissenschaftlichen Fakultät der Karls-Universität in Prag | Eva Novotná
- Rezension**
113 Als Globen mit dem Welt bewegten | Jaroslav Císař
114 Es wurde woanders geschrieben | Renáta Salátová
Die fantastische Welt der Familie Walker 2
115 Die fantastische Archäologie und die tschechischen Schriftsteller aus Abiturfragen | Jiří W. Procházka and Klára Smolíková
118 Literarische Jahrestage April | Milan Valden
119 Aus der Welt | Roman Giebisch
120 Neuerscheinungen der Bibliothekarischen Literatur | Monika Hrušková

Být Kosmasem i pro 21. století

Úloha a účel činnosti knihoven jsou již od dob antiky veskrze ušlechtilé, i když lze samozřejmě vše zneužít a zdeformovat. Těhle složce knihovnické historie se však teď nemíním věnovat. Podíl na přenosu poznatků z minulosti do ve své době aktuální současnosti, šíření vzdělanosti až po současná komunitní centra pro všechny věkové kategorie, digitální databázová centra – to vše vždy převažovalo a platí dodnes. Knihovny se tedy jistě vyrovnávají i s výzvami čtvrté průmyslové revoluce. Souhrn základních trendů je obsažen v příspěvku úvodního tématu tohoto čísla. Vše nové a progresivní mnohdy děsí – často zbytečně jen z neznalosti a „ne-osahání“ nové materie, ale je to nejspíš vývoj neodvratitelný, proto se to snažíme reflektovat i na stránkách *Čtenáře*. Sem patří rovněž týdny výuky programování, představování nových typů literatury a aktivit knihoven, jež mě stále příjemně udivují a těší i po všech letech, kdy jsem v téhle oblasti bezprostředně i z pozadí působil.

S velkou vervou se současné české knihovny pustily i do v Británii osvědčeného projektu Bookstart, který ve své české variantě sice nezní tak průrazně a úderně, ale pod poetickou slupkou „knížek do života“ se skrývá stejný bohužel obsah. International Book Giving Day neboli Mezinárodní den darování knih také vznikl v Anglii – a už teď jsem zvědavý na názor paní Šimsově z britské praxe – je více než zajímavou konkurencí komerčně vlezlého a prvoplánového sv. Valentýna (nemám ovšem sebemenší výhrady k lásce a zamilovanosti, abych nebyl špatně pochopený). Obávám se ale, aby některým roztěkaným knihomilům nesplynul s dubnovým Světovým dnem knihy a autorských práv, vyhlášeným pod patronací UNESCO.

Nicméně všechny tyto aktivity a knižní kvas spadá i do kompetence knihoven a jejich okruhu působnosti. Nepochybují, že se s ním vyrovnávají se zdarem, kreativně, s ohledem na specifické potřeby tuzemského prostředí. Dříve jsme za zadržovanou hranicí mohli jen přihlížet a odezírat, dnes v době globalizace a otevřené výměny zkušeností máme nejen šanci se seznámit s tím pozitivním, co se jinde osvědčilo, ale přidat i něco vlastního, nápady hodné následování. Připomeňme třeba Noc s Andersenem, která vzbudila ohlas i v zahraničí. Já, podle svých životních zkušeností od určité doby spíše skeptický, jsem v tomto ohledu optimistou. Časopis *Čtenář* se hlásí ke své roli být i po sedmdesáti letech stále kronikou svého oboru a já malým Kosmavým pomocníkem.

JAROSLAV CÍSAŘ

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace Středočeského kraje,
ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)
Šéfredaktor: PhDr. Jaroslav Císař
Redaktorka: PhDr. Pavla Vítková
Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková
Ilustrace na obálce: Lukáš Fibrich

Sídlo redakce (příjem inzerce a objednávků na předplatné):

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641,
272 01 Kladno
tel.: 312 813 154 (Jaroslav Císař)
tel.: 312 813 138 (Pavla Vítková)
e-mail: ctenar@svkkl.cz
e-mail: ctenar.vlkova@svkkl.cz

Redakční rada: Mgr. Ivona Kasalická (předsedkyně),
Mgr. Svatomíra Fojtová, Renata Fridrichová,
Miloslav Linc, Mgr. Petra Miturová, PhDr. Vít Richter,
PhDr. Klára Rösslerová, Ph.D., PhDr. Renáta Salátová

Tisk: SERIFA, spol. s r. o., Jinonická 80, 150 00 Praha 5

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje A.L.L. production, s. r. o.,
Ve Žlíbku 1800/77, Hala 7A, 193 00 Praha 9 –
Horní Počernice, tel.: 234 092 811 (sekretariát),
e-mail: info@predplatne.cz
Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s. –
drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.;
SUWECO CZ, s. r. o.
Podávání novinových zásilek povoleno
Ředitelstvím poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994
ze dne 20. 6. 1994
Podávání novinových zásilek bylo povoleno
Českou poštou s. p. OZSeč Ústí nad Labem
dne 21. 1. 1998. j. zn. P-327/98
Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč
(dvojčíslu 60 Kč)

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana,
L. K. Permanent spol. s r. o., pošt. schránka 4,
834 14 Bratislava 34, tel.: 00421-02 49 111 203,
fax: 00421-02 49 111 209,
e-mail: herslova@lkpermanent.sk
Cena jednoho čísla 2 €, roční předplatné 22,67 €
(dvojčíslu 2,67 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR
Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo
zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 12. 3. 2018.

Číslo vyšlo 19. 3. 2018.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

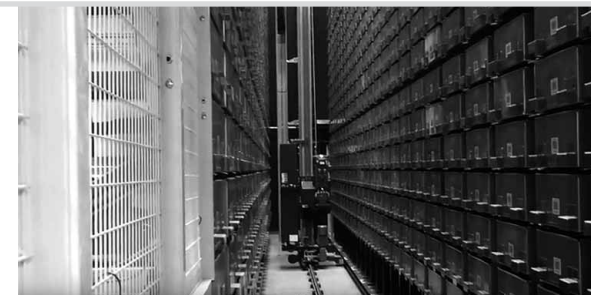
UPOZORNĚNÍ! Časopis přechází na nové
webové stránky <http://svkkl.cz/ctenar>

Nové médiá, roboti, kyborgovia a... knižnice: Možné scenáře

Knižnice, tak ako každá súčasť informačnej spoločnosti, stoja na prahu štvrtej priemyselnej revolúcie. Kým pri tretej priemyselnej revolúcii sa zautomatizovali manuálne a opakované činnosti s využitím informačných technológií, pri štvrtej priemyselnej revolúcii sa predpokladá automatizácia aj nemanuálnej repetitívnej práce s využitím robotov a umelej inteligencie. V budúcnosti sa dokonca predpokladá splnutie technológií s fyzickými a biologickými systémami.

- Predpokladá sa však, že tak ako tretia priemyselná revolúcia spôsobila popri zániku aj vznik množstva nových pracovných miest, inak tomu nebude ani po štvrtej priemyselnej revolúcii.
- V súčasnosti sa vyvíja už druhá generácia Biblirobotov, schopných prechádzať sa, transformovať text na hlasový výstup v angličtine, prehrávať hudbu a filmy a iné obrazové vstupy. Možno budeme raz svedkami robota – asistenta, obsahujúceho všeobecnú umelú inteligenciu.
- Centrom pozornosti knihovníka/informačného špecialistu majú byť aj naďalej ľudia, technológie im majú iba uľahčovať repetitívnu prácu ako napríklad katalogizáciu či radenie fondov.

Tieto a ďalšie technológie ako internet vecí, autonómne vozidlá, drony, 3D tlačiarne, virtuálna a augmentovaná realita apod. nám môžu prácu, rozhodovanie aj iné fungovanie vo svete uľahčiť. Temnou stránkou priemyselných revolúcií je zánik množstva pracovných miest.

Robot v sklade Liberty University Jerry Falwell Library
Zdroj: <https://www.youtube.com/watch?v=e0ex8N0oH40>

ŠTVRTÁ PRIEMYSelnÁ REVOLÚCIA V KNIŽNICIACH

Počas štvrtej priemyselnej revolúcie sa ohrozenie týka aj kancelárskej práce, najmä zamestnaní, ktoré sú úzko špecializované a nevyžadujú na svoje vykonanie rozmanité spektrum schopností¹⁰. Predpokladá sa však, že tak ako tretia priemyselná revolúcia spôsobila popri zániku aj vznik množstva nových pracovných miest, inak tomu nebude ani po štvrtej priemyselnej revolúcii. V amerických knižniciach (napríklad Liberty University Jerry Falwell Library či University of Chicago Library) sa využívajú roboty na vyhľadávanie a presun dokumentov v skladoch. Vo Francúzsku zavedenie technológií do knižníc spôsobilo, že knihovníci sa môžu viac venovať používateľom. Niektoré druhy práce totiž vyžadujú inovatívnosť, ľudskosť, kreativitu, kolaboráciu a emociálnu inteligenciu, ktoré umelej inteligencii nie sú prirodzené, a bolo by finančne nákladné ich nahradiť.

Frey a Osbourn⁸ vo svojom výskume sledovali 702 zamestnaní a pravdepodobnosť ich automatizácie. V oblasti informačnej vedy a informatiky patria k zamestnaniam s najnižšou pravdepodobnosťou automatizácie počítačoví a informační výskumní vedci (2% pravdepodobnosť). Ku skupine s vyššou pravdepodobnosťou (21 %) sa už radí napríklad vývojár webových stránok. Knihovníci sa nachádzajú približne v strede rebríčka so 65% pravdepodobnosťou automatizácie práce. Medzi najohrozenejšie profesie patrí knižničný asistent, pracujúci v kancelárii, ktorého pravdepodobnosť nahradenia počítačom je až 95 %, a knižničný technik a rešeršér s pravdepodobnosťou 99 %. Oproti tomu manažér komunitných služieb (community service manager) a kurátor sa dostali pod jednopercennú pravdepodobnosť náhrady a v rebríčku prekvapivo vedie v nenahraditeľnosti relaxačný špecialista. Tieto údaje len potvrdzujú potrebu transformácie knižníc na komunitné a kultúrne centrá.

NOVÉ MÉDIÁ V KNIŽNICIACH

Ako spomína Bawden: *Zameranie knižníc a informačných inštitúcií bude naďalej na dokumenty, ale budeme mať oveľa širšiu škálu dokumentov, vrátane pohlcujúcich zážitkov*². Už dnes môžeme v niektorých knižniciach (napríklad v Mestskej knižnici v nemeckom Kolíne) pozorovať prvé pokusy zavádzania virtuálnej reality. Virtuálna realita má veľký potenciál ako doplnok k vzdelávaniu napríklad pri predmetoch ako dejepis či zemepis, ale napríklad aj medicína či architektúra, kde si študenti môžu vyskúšať preberanú látku takmer ako na vlastnej koži. Virtuálna realita, takisto ako Xbox v knižniciach môže byť využiteľná aj pre spoločenské aktivity, keďže umožňuje vyskúšať množstvo hier. V Kolíne zaviedli dokonca aj kurzy tréningu mozgu pomocou virtuálnej reality, vhodné najmä pre starších používateľov. Nevýhodou virtuálnej reality vo verejných knižniciach sú zvýšené náklady na čistenie okuliarov (Testing Labs for New Technologies 2017).

Ďalšie technológie ako napríklad 3D tlačiarne môžu byť a sú súčasťou portfólia aj slovenských knižníc, napríklad v Centre vedecko-technických informácií v Bratislave (CVTI) alebo v Hornozemplínskej knižnici vo Vranove nad Topľou. V CVTI ponúkajú aj finančne nenáročné kurzy 3D tlače pre záujemcov z radov verejnosti.

UMELÁ INTELIGENCIA V KNIŽNICIACH

Na rozdiel od nových médií ako virtuálna realita a 3D tlačiarne, ktoré menia používateľský zážitok zo služieb, transformuje umelá inteligencia spôsob práce knihovníkov.

Meško¹³ definuje umelú inteligenciu ako stroje, ktoré sú schopné napodobňovať rozmyšľanie človeka. Dôležitým aspektom umelej inteligencie je jej samostatná schopnosť získavať informácie, učiť sa, analyzovať a riešiť problémy. Dlhodobým cieľom umelej inteligencie je podľa O'Regana vytvoriť mysliace stroje, ktoré majú vedomie, slobodnú vôľu a dokážu byť etické¹⁴. Tento cieľ je zatiaľ iba teoretický, v súčasnosti sa vedci ešte ani nezhodujú na tom, čo vedomie presne je a kde sídli, teda či je viazané iba na mozog. To neznamená, že by roboti s umelou inteligenciou nevedeli vedomie simulovať tak, ako sú v súčasnosti schopné simulovať emócie.

Umelú inteligenciu je podľa Meška možné rozdeliť podľa úrovne inteligencie do troch kategórií: Artificial Narrow Intelligence (úzko špecializovaná umelá inteligencia), Artificial General Intelligence (všeobecná umelá inteligencia) a Artificial Super Intelligence (umelá superinteligencia).

Artificial Narrow Intelligence je typ umelej inteligencie, ktorá dokáže riešiť len konkrétnu úlohu a v tej je dokonca lepšia ako človek (napr. vyhrá nad človekom v šachu ako počítač Deep

Virtuálna realita v Mestskej knižnici v Kolíne
Zdroj: <https://www.goethe.de/en/kul/bib/20871813.html>

Blue). Rôznorodé komplexné úlohy však riešiť nedokáže. V súčasnosti ide o najvyužívanejší typ umelej inteligencie v priemysle a najmä ňou sa budeme v článku zaoberať.

Jednou z mnohých možných aplikácií úzko špecializovanej umelej inteligencie v oblasti knižničnej a informačnej vedy je oblasť **vyhľadávania**. Google ju už dnes využíva v oblasti informačného prieskumu pri zvyšovaní relevancie svojich výsledkov vyhľadávania. Systém učiacej sa umelej inteligencie RankBrain je súčasťou algoritmu Google a tiež tretím najdôležitejším (nie však jediným) faktorom umiestnenia webovej stránky vo výsledkoch vyhľadávania. Učí sa na informačnom správaní používateľov, spracúva rôznorodé aspekty webových stránok, ktoré by si mal vyhľadávač všimnúť pri zoradovaní výsledkov. Využíva sa najmä pri interpretácii špecifických dotazov, a prispieva tak k rozloženiu výsledkov vyhľadávania. Výhodou je, že vidí spojitosti medzi zdanlivo nespojitelnými komplexnými vyhľadávaniami a témami. V budúcnosti tak bude schopný ešte lepšie predikovať výsledky, ktoré by sa mohli páčiť konkrétnemu používateľovi. V súčasnosti pracuje RankBrain offline, vytvorené predikcie sú testované a do systému aplikované, až keď sa osvedčia¹⁷. V opačnom prípade by bolo veľmi zložité spätne opraviť chyby v rozhodnutiach umelej inteligencie. Stále je teda potrebná (a ešte dlho pravdepodobne bude) ľudská koordinácia činnosti umelej inteligencie.

Ďalšia možnosť uplatnenia umelej inteligencie sa javí v oblasti **kategorizácie a klasifikácie**, ktoré sú aktuálnou témou najmä z hľadiska problematiky veľkých dát. Organizácia článkov podľa tém vďaka metódam ako topic modelling, či analýza a vizualizácia veľkých dát o správaní používateľov – to sú oblasti, na ktoré sa umelá inteligencia využíva už dnes pri asistencii ľudskej práce. Vďaka umelým neuronovým sieťam sú a budú tieto technológie schopné rozoznať vzorce a klasifikovať a kategorizovať objekty, a to napríklad aj tak komplexné objekty ako napríklad obrázky. Model umelých neuronových sietí je inšpirovaný štruktúrou mozgu a skladá sa z vrstiev, ktoré medzi sebou komunikujú a učia sa z určitých vzorov, ktoré si vytvárajú na základe predchádzajúcich poznatkov a štatistiky⁴. Umelé neuronové siete sú podľa Castrounisa schopné paralelného prijímania, spracovania, generalizovania informácií aj adaptívneho učenia⁶.

Katalogizácia je jednou z najstarších knihovníckych zručností. Aj v tejto oblasti sa predpokladá automatizácia, keďže je založená na presne stanovených pravidlách. S nárastom informácií a vznikom rôznych typov dokumentov je však pomoc od umelej inteligencie viac než potrebná, človek nezávadne spracovať všetky informácie sám. S pomocou ontológií a dostatočnou databázou budú tieto technológie schopné rozumieť aj sémantike dokumentov, ako sa to začína prejavovať aj vo výsledkoch Google (Knowledge Graph).

BIBLIROBOTY

Niektoré (najmä americké) knižnice už v súčasnosti experimentujú s aplikáciou **robotov** do knižníc. Ako príklad môže slúžiť Biblirobot, fungujúci v Longmont Public Library v Colorade od roku 2015 (viz foto na 2. s. obálky), ktorý slúži ako asistent pre deti trpiace autizmom, pričom im pomáha nadobúdať sociálne zručnosti a zapojiť sa do aktivít knižnice. Výskumy preukázali, že deti v autistickom spektre sa cítia menej ohrozované a odsudzované robotmi ako inými ľuďmi, preto je pre nich často jednoduchšie prijať pomoc a odporúčania od robotických asistentov ako od ľudských. Špecifikom Biblirobotu je jeho vývoj v spolupráci s autistickými deťmi⁹.

V súčasnosti sa vyvíja už druhá generácia Biblirobotov, schopných prechádzať sa, transformovať text na hlasový výstup v angličtine, prehrávať hudbu a filmy a iné obrazové vstupy. Možno budeme raz svedkami robota – asistenta, obsahujúceho všeobecnú umelú inteligenciu. Artificial General Intelligence je typom umelej inteligencie, ktorá zvláda úlohy rovnako ako človek. Snahy v tejto oblasti sa prejavujú pri rôznych asistentoch v smartfónoch ako napríklad Siri alebo v počítači Watson. Najvzdialenejšou víziou je umelá superinteligencia (Artificial Super Intelligence), ktorá predstavuje najvyspelejší typ umelej inteligencie, presahujúcej schopnosti človeka. Bod v budúcnosti, kedy by malo vyrovnanie ľudskej a umelej inteligencie nastať, sa nazýva singularitou. Umelá inteligencia vtedy bude naďalej schopná rásť exponenciálne a duplikovať sa, a stane

sa tak pre ľudstvo nepredvídateľná. Ray Kurzweil odhaduje rok singularity na rok 2045, odhady ostatných vedcov sa pohybuju v rozpätí -10 až +30 rokov¹⁵. Diskutuje sa, či v tomto prípade bude človek ako taký pre takúto inteligenciu ešte potrebný. Pri odpovedi na otázku bude záležať na samotných ľuďoch, ako sa k vývoju postavia. Jednou z možných ciest je aj kyborgizácia ľudí a transhumanizmus.

Transhumanizmus je filozofický a futuristický koncept, ktorý sa venuje ľudskému vylepšovaniu a transformácii prostredníctvom technológií. Vďaka technológiám sa očakáva augmentácia ľudí v oblasti inteligencie, pamäte, ale aj v oblasti fyzického zdravia a sily¹². Niektorí transhumanisti dokonca očakávajú dosahovanie neurčitej dĺžky života až nesmrteľnosti. Osoba, ktorej fyzikálne schopnosti sú rozšírené nad úroveň ľudských obmedzení mechanickými prvkami, sa nazýva kyborg (Oxford english dictionary 2017). Rôzni autori sa v definovaní pojmu kyborg líšia. Napríklad Rédei¹⁶ popisuje kyborga ako futuristické ľudské telo, v ktorom sú biologické štruktúry prispôsobené na prijatie štruktúr umelého charakteru. Pre týchto autorov sa tak kyborgami stávajú aj ľudia s protetickými končatinami alebo inými mechanickými časťami, nahrádzajúcimi poškodené zmysly alebo telesné orgány. Podľa iných autorov ako napríklad Bershidsky je teoreticky kyborgom už dnes každý moderný človek, keďže neoddeliteľnou súčasťou nášho života je smartfón. Ten funguje ako naša externá pamäť, nástroj komunikácie a okrem toho sa stáva stále osobnejš³.

Cieľom spájania biologických a mechanických prvkov je v súčasnosti náprava rôznych telesných nedostatkov. Diskutuje sa však aj o augmentácii vlastného tela o nové zmysly a schopnosti. To môže mať za následok zlepšenie schopnosti učiť sa a prispôsobovať sa novému prostrediu. Kyborgizácia sa v knižničnej a informačnej vede môže uplatniť najmä v oblasti interakcie mozog stroj (BMI). V súčasnosti sa takýto symbiotický systém pre vyhľadávanie informácií vyvíja v štyroch európskych krajinách pod názvom Mindsee. Na základe získaných implicitných informácií o kognitívnom stave používateľa podľa jeho fyziologických znakov (EEG, pohyb očí, veľkosť zrenice, potenie, výraz tváre) by mal dokázať vyhodnotiť relevanciu získaných informácií, ale aj zámer, pozornosť, kognitívny stav a informačné potreby jednotlivca¹.

QUO VADIS KNIŽNICE?

Možno povedať, že technológie sú a s najväčšou pravdepodobnosťou aj budú súčasťou nášho osobného aj pracovného života v stále vyššej miere. Z tohto dôvodu sa ich namiesto zbytočných obáv je potrebné naučiť používať a využívať ako pomoc a asistenciu – či už v práci knihovníka, alebo pre potreby rozšírenia ponuky služieb používateľom.

Podľa nášho výskumu pomocou delfskej metódy¹¹ by však technológie nemali knižnice nahradiť a ani by nemali stáť v centre ich pozornosti. Centrom pozornosti knihovníka/informačného špecialistu majú byť aj naďalej ľudia, technológie im majú iba uľahčovať repetitívnu prácu ako napríklad katalogizáciu či radenie fondov. V oblasti práce s informáciami by ľudskí pracovníci mali byť pravdepodobne skôr manažérmi informačných systémov, pričom organizácia informácií bude stále pravdepodobne výsledkom spolupráce ľudí a technológií.

Knižnice by si podľa oslovených odborníkov mali aj v budúcnosti zachovať svoju komunitnú, kultúrnu a vzdelávaciu funkciu a plniť svoju dôležitú úlohu v slobodnej demokratickej spoločnosti. Prostredníctvom kurzov informačnej gramotnosti a iných aktivít by mali pomáhať používateľom odstraňovať informačnú priepasť, ktorá sa bude vplyvom technologických zmien iba prehĺbovať. Keďže je možné, že na vyhľadávanie informácií nebude časom potrebný žiaden prostredník, knižnice by sa mali zamerať skôr na služby s pridanou hodnotou ako napríklad dopĺňanie práce učiteľa, vedca, vydavateľa či sociálneho pracovníka. Je otázne, nakoľko sa knižnice zachovajú v súčasnej kamennej a virtuálnej podobe. Každopádne, ako povedal Budd, budú „vedomosti, zručnosti a hodnoty formujúce základ našej profesie aplikovateľné v akejkoľvek organizácii“⁵ a s nárastom informácií a informačnej priepasti potrebné stále viac.

ANDREA HRČKOVÁ | andrea.hrckova@uniba.sk

Štúdia vznikla čiastočne aj vďaka podpore VEGA 1/0066/15.

Použitá literatúra

1. *About Mindsee* [online]. Helsinki: Department of Computer Science, 2013 [cit. 30. 10. 2017]. Dostupné na: <http://mindsee.eu/about/>.
2. BAWDEN, David. City University London, 2017. Emailová komunikácia.
3. BERSHIDSKY, Leonid. Got a Smartphone? You're Probably a Cyborg [online]. In: *Bloomberg View*, 2014 [cit. 7. 10. 2017]. Dostupné na: <https://www.bloombergview.com/articles/2014-09-08/got-a-smartphone-you-re-probably-a-cyborg>.
4. BHATT, Ashutosh Kumar, Durgesh PANT a Richa SINGH. An analysis of the performance of Artificial Neural Network technique for apple classification. In: *AI & SOCIETY*. 2014, roč. 29, č. 1, s. 103–111. ISSN 0951-5666, 1435-5655.
5. BUDD, John M. University v Missouri, 2017. Emailová komunikácia.
6. CASTROUNIS, Alex. Artificial Intelligence, Deep Learning, and Neural Networks Explained [online]. In: *InnoArchTech*, 2016 [cit. 16. 10. 2017]. Dostupné na: <http://www.innoarchitech.com/artificial-intelligence-deep-learning-neural-networks-explained/>.
7. Cyborg [online]. In: *Oxford English Dictionary*. Oxford: Oxford University Press, 2017 [cit. 30. 10. 2017]. Dostupné na: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/cyborg>.
8. FREY, Carl Benedikt a Michael A. OSBORNE. The future of employment: how susceptible are jobs to computerisation? [online]. In: *Technological Forecasting and Social Change*. 2017, roč. 114 [cit. 16.10. 2017]. Dostupné na: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0040162516302244>.
9. *Get to know the Biblis* [online]. City of Longmont Colorado, 2015 [cit. 30. 10. 2017]. Dostupné na: <https://longmontcolorado.gov/departments/departments-e-m/library/just-for-children/bibli-the-library-robot>.
10. HARARI, Yuval Noah. The rise of the useless class [online]. In: *Ted*, 2017 [cit. 3. 10. 2017]. Dostupné na: <http://ideas.ted.com/the-rise-of-the-useless-class/>.
11. HRČKOVÁ, A. Knihovníctvo po 4. priemyselnej revolúcii: odhadovanie budúcnosti pomocou delfskej metódy. In: *Infos*. Stará Lesná: SSKK, 2017. V tlači.
12. KLINEC, Ivan. Transhumanizmus – filozofia človeka pre 21. storočie [online]. In: *Sme*, 2015 [cit. 04. 10. 2017]. Dostupné na: <https://klinec.blog.sme.sk/c/386396/transhumanizmus-filozofia-cloveka-pre-21-storocie.html>.
13. MEŠKO, Michal. Zápisky z budúcnosti 2: umelá inteligencia [online]. In: *Denník N* [cit. 15. 10. 2017]. Dostupné na: <https://dennikn.sk/blog/zapisky-z-buducnosti-2-umela-inteligencia/>.
14. O'REGAN, Gerard. *A Brief History of Computing* [online]. 2. vyd. London: Springer London, 2012 [cit. 5. 10. 2017]. DOI: 10.1007/978-1-4471-2359-0. ISBN 978-1-4471-2358-3. Dostupné na: <http://link.springer.com/10.1007/978-1-4471-2359-0>.
15. PIKUS, M. *Singularita* [online]. 2016 [cit. 30. 10. 2017]. Dostupné na: <http://blog.hysteria.sk/singularita/>.
16. RÉDEI, George. *Encyclopedia of genetics, genomics, proteomics, and informatics*. 3 vyd. New York: Springer, 2008. ISBN 9781402067532. Dostupné na: <https://link.springer.com/referencework/10.1007/978-1-4020-6754-9>.
17. SULLIVAN, D. All about the Google RankBrain algorithm [online]. In: *SearchEngineLand*, 2016 [cit. 30. 10. 2017]. Dostupné na: <https://searchengineland.com/faq-all-about-the-new-google-rankbrain-algorithm-234440>.
18. *Testing Labs for New Technologies* [online]. Goethe institut, 2017 [cit. 30. 10. 2017]. Dostupné na: <https://www.goethe.de/en/kul/bib/20871813.html>.

Co pro vás připravujeme...

- **Zvukové dokumenty**
  - Virtuální národní fonotéka
  - aktivity zástupců ČR v oblasti zvukových dokumentů
  - oceněná kniha o dějinách zvukového průmyslu v Československu
- **E-knihy**
  - světový trh v roce 2017
  - bariéry v půjčování v ČR
  - půjčování a fungování
- **Čtenářské mapy v Brně**
- **Přeshraniční MVS: německo-český projekt Prostor učení**
- **Portál Knihovny.cz v roce 2018**
- **Rozhovor s Evou Drahošovou** a další materiály.

Zavazuje nás
a vážime si toho, že jste
našími čtenáři!

Hana Jirkalová: Moci vždy věřit druhému

Redaktorka: 1973–1984, 1991
Šéfredaktorka: 1992–2006

Po přečtení příspěvku své kolegyně Olgy Vaškové jsem si uvědomila, že nepůjde ani trochu opisovat: každá jsme nastoupila v jinou dobu. V jiném věku a v úplně jiné společensko-politické konstelaci. Já začátkem sedmdesátých let, hned po vysoké škole, ve chvíli, kdy doznávaly tzv. prověrky, v nichž se hodnotil poměr k sovětské invazi v roce 1968. Hned druhý den mého pobytu v redakci se odehrávala schůze, na níž bylo několika redaktorům de facto oznámeno, že budou propuštěni. A byli – po delším či kratším boji zmizeli všichni. Jediná výhoda: člověk hned od začátku věděl, na čem je.

I když jsem knihovnictví vystudovala, věděla jsem o něm pramálo a z dnešního pohledu se mi zdá, že jsem se učila hrozně pomalu. Vše bylo v jakémsi mlžném oparu. Dnes bych tomu řekla ideologický nátěr, který rozostřoval obrysy a bránil v pronikání k jádru věcí. Sebevětší blbost (i chytrost) se řešila ve světle závěrů nějakého sjezdu KSČ. Vždycky trvalo určitý čas, než se lidé odvážili být přímočaří (na oficiální platformě nikdy, v soukromí po delším či kratším utukávání), o kritickém přístupu nemluvě. Zahraniční zkušenosti se přejímaly jen z jedné světové strany, a to ještě z té, kde veřejné knihovnictví nebylo nijak zvlášť rozvinuté, dokonce na mnoha místech prostě ani neexistovalo.

Zároveň s tím jsem ovšem začala poznávat knihovnice a knihovníky, a to už byla jiná káva. Zažraní do svého oboru, z jejich kuloárových debat vždy „vylézaly“ podstatné věci, takže jsem začala chápat to, co na katedře knihovnictví jaksi zapomínali vytknout před závorkou: že knihovnictví je služba – a od toho se odvíjí všechno ostatní. Uvědomuji si, že trochu generalizuji, ale píšu

Foto: Věra Škráňková

*Jaroslav Suchý, někdejší ředitel
náchodské knihovny, s Hanou Jirkalovou
na Valné hromadě SKIP ČR v roce 2001*

jen malou glosu a po těch letech a ve srovnání s dneškem si tenhle pohled snad mohu dovolit. Dokázala bych popsat i bizarnější věci, ale raději odkážu na svou výše zmíněnou kolegyni, která před deseti a pěti lety – vždy při výročí vzniku časopisu – procházela staré ročníky *Čtenáře* a vždy v nich našla překvapivě velké množství dobrých zpráv o českých knihovnách.

Přeladím tedy na jinou strunu a budu se věnovat tomu, co mi působení ve *Čtenáři* dalo. To nejlepší, co jsem si odnesla, bylo seznámení s řadou pozoruhodných lidí. Nedokážu napsat o všech a musím vybírat. Při jedné z prvních reportáží v sedmdesátých letech jsem se v Chebu seznámila s dlouholetým ředitelem okresní knihovny, tehdy poměrně čerstvě sesazeným (myslím, že o sovětské invazi nehovořil jako o přátelské pomoci) panem Karlem Douchou a jeho ženou Clotildou, kteří v pohraniční knihovně strávili ži-

vot – od pětačtyřicátého roku až do odchodu do důchodu (u pana ředitele vynuceného). Tvrdě pracovali, aby z hromad nacistické literatury vybrali použitelné zbytky, z nichž vytvořili základ fondu nejen chebské, ale i okolních knihoven. Padesátými i šedesátými léty prošli s jasným povědomím o smyslu své práce, přestože jako odměnu občas slízli nějakou perzekuci. Oba byli chodící kronikou pro nás už těžko představitelných zážitků. Skutečné přátelství jsem navázala s bystrou a energickou Danou Kupcovou z Knihovny města Ostravy a legendárním ředitelem náchodské knihovny Jaroslavem Suchým. Každý měl jinou představu o tom, jak knihovnické služby poskytovat, ale na jejich účelu se oba shodli. Předvedli mi, jak diskutovat a vášnivě hájit a argumentovat pro svůj názor a přitom si vážit svého oponenta a celou dobu ho považovat za svého přítele. S doktorem Suchým jsem se naposledy setkala v roce 2001 na 4. valné hromadě SKIP v Brně, kde dostal *Cenu českých knihovníků*. A tehdy mi řekl, že si váží toho, že jsme si mohli vždycky věřit. Žádný metal nemůže tuhle větu vyvážit.

Mrzí mě, že nemohu uvést všechny své spřátelené kolegy, knihovnice a knihovníky, s nimiž jsem spolupracovala a jejichž práce si nesmírně vážím. Patří mezi ně tým Víta Richtera z Národní knihovny ČR, který dal činnosti někdejšího „me-

todáku“, dnes Knihovnického institutu, hluboký smysl a nevídanou efektivitu. Jakožto šéf má výkonnost několika pracovních sil. Ráda jsem spolupracovala s Ladislavem Kurkou, který po sametové revoluci v době nástupu gründerkého kapitalismu hovořil velmi skepticky o výstavbě a rekonstrukci knihoven a za pár let nevěděl, kde mu hlava stojí. Jeho stopu nesou nejzdařilejší projekty. Chtě nechtě musím vzpomenout na svou poslední nadřízenou – Jiřinu Kádnerovou. Ne vždy jsme měly na věci stejný názor, ale o *Čtenáři* šlo nám oběma a Jiřina si na jeho zachování odpracovala velký kus práce.

Musím se vrátit i ke své kolegyni Olze Vaškové. Už jsem někde napsala, že se po svém příchodu suverénně ujala redakční práce, rychle vplula do knihovnické problematiky, navazovala přátelské vztahy s našimi spolupracovníky a pro mě byla naše spolupráce vždy velkou radostí. I ona má velkou zásluhu na tom, že *Čtenář* přežil.

A nakonec jsem si nechala to nejlepší. Bylo mimořádně zajímavé pozorovat, jak se knihovny ze zmatku devadesátých let prokudavaly ke své dnešní podobě. Jsem ráda, že jsem mohla být u toho, když se ze zaprášených a podceňovaných knihoven staly moderní a dynamické instituce, když se ukázalo, jak nadaní a šikovní jsou lidé, kteří v nich pracují.

Ze stránek Čtenáře... tentokrát před 63 lety

Vybrala: VLADIMÍRA ŠVORCOVÁ

Čtenáře z roku 1955 si v březnovém čísle připomínáme záměrně. Právě v tomto roce byl vyhlášen březen Měsícem knihy. Celostátní akce měla v prvé řadě *...účinně pomáhat v tom, aby kniha pronikla do všech končin vlasti, stala se potřebou denního života všech občanů, zvláště mládeže*, psal v článku *Březen – Měsíc knihy* v čísle 3 sedmého ročníku Oldřich Kapsa. Dalším úkolem knihovníků v rámci Měsíce knihy mělo být *propagací a šířením literatury lépe pomáhat řešit hospodářské otázky, zvláště na vesnici, to znamená dostat odbornou knihu do rukou zemědělců, a v přípravách na oslavy 10. výročí osvobození ČSR*

Studovna v KLIK v Karlových Varech
Poslední strana: Záběry z dětského oddělení a půjčovny OLK v Táboře
Půjčovna KLIK v Karlových Varech

Sovětskou armádou posilovat obranyschopnost obyvatelstva. Nebylo zapomenuto ani na účinnější propagaci politické literatury, spisů klasiků marxismu-leninismu a Klementa Gottwalda. Nejen v citovaném článku, ale v celém ročníku *Čtenáře* se odráží politická atmosféra poloviny padesátých let.

Psal se rok 1955, uplynuly dva roky od smrti Stalina i Gottwalda, v čele státu stál prezident Antonín Zápotocký, byla založena vojenská organizace zemí sovětského bloku Varšavská smlouva, na Letné byl odhalen Stalinův pomník. *Vstupujeme do jubilejního roku 1955. Náš pracující lid bude v tomto roce s hrdostí a pýchou hodnotit skvělé úspěchy, kterých jsme dosáhli na cestě k socialismu za deset let od osvobození naší země slavnou Sovětskou armádou, stálo v článku Jaroslava Lipovského hned na začátku prvního čísla.*

Řada příspěvků sedmého ročníku je věnována především vesnickým knihovnám. Od kritických slov, že na regálech těchto knihoven dosud *zůstává politicky závadná, braková a zastaralá literatura, která nadále otravuje duši vesnického člověka až k pochvalným příspěvkům a informacím o činnosti malých knihoven.* Právě pro vesnické

knihovny připravoval ústřední metodický kabinet tehdejšího Výzkumného osvětového ústavu řadu metodických listů pro pořádání čtenářských besed, jak o tom svědčí pravidelná rubrika *Lidové knihovny na pomoc zemědělství.*

V závalu politické propagace najdeme i některé zajímavosti. V roce 1955 byla vytvořena Ústřední knihovnická rada jako poradní orgán pro koordinaci jednotné knihovnické sítě, dočteme se v čísle 8. V následujícím čísle je otištěn její organizační a pracovní řád. Článek Jaroslava Holmana *Z práce metodického oddělení krajské lidové knihovny* se dovídáme, že Krajská lidová knihovna v Karlových Varech provozovala dva bibliobusy, které zajišťovaly knihovnické služby na Toužimsku, Chebsku a v okrese Mariánské Lázně.

v Korouhvi na Poličsku. Z příspěvku je naše ukázka: *...Vesnice Korouhev v okrese Polička v Pardubickém kraji patří mezi nejčilejší obce Českomoravské vysočiny... Když se korouhevní strejčkové a tetičky – nijak jinak si totiž obyvatelé tohoto koutu Vysočiny navzájem neřeknou – dozvěděli, že první cenu v akci výherních knižních poukázek získala jejich místní lidová knihovna, radovali se z toho všichni společně... V polovině prosince 1954, popisuje autor, pak správce korouhevské osvětové besedy a knihovnice vyměnili v Pardubicích ve vzorné prodejně n. p. Kniha na tehdejší Stalinově třídě vítěznou poukázku za knihy.*

ŠTOLC, IVO: **Šťastná poukázka 249908.**
Čtenář, 1955, roč. 7, č. 2, s. 54.

Ze zahraničí

Bez Švejka ani ránu

rozhovor s Grzegorzem Niećem – 2. část

V minulém čísle (č. 2/2018, s. 56–58) se Grzegorz Nieć rozprávěl o polských antikvariátech a o tom, jak se jim v současné době vede, řeč přišla též na knižní trh u našich severních sousedů. Ve druhé, závěrečné části se budeme věnovat především česko-polskému srovnávání v této oblasti.

- **Naše blízkost a zároveň rozdílnost – především pro mě – způsobuje, že jsme pro sebe navzájem přitažliví.**
- **Vaše čtenářská kultura má silnější základy ve všech společenských vrstvách; u nás bohužel ne. Čtenářské elity u nás i u vás jsou zcela jistě velmi podobné, ale to je přece jenom špička čtenářské pyramidy.**

Foto: Kamila Zarembka

V poslední době dost často pobýváš v České republice, tedy pozorně sleduješ, jak to u nás vypadá. Jaký je podle tebe největší rozdíl mezi současnou polskou a českou kulturou knihy?

To, co nejvíc přitahuje pohled u vás, je přítomnost knihy ve veřejném prostoru, prostoupení tohoto prostoru knihou a jejími institucemi. Především jde o neobyčejně hustou síť knihkupectví a antikvariátů, které lze najít nejenom v metropolích, velkých městech nebo akademických sídlech, ale i v menších městech. U nás jednoduše síť knihkupectví mizí někde na úrovni měst s 30–40 000 obyvatel. Kromě toho, jak jsem si všiml, knihy jsou přítomny i v domácím prostoru, což lze spatřit nejenom ve výsledcích čtenářských výzkumů, podle kterých má 98 % Čechů doma knihy, ale také v médiích. Knihy jsou nejenom tématem, referenčním bodem, ale také prvkem filmové, divadelní a reklamní scénografie. To mi v Polsku chybí.

Grzegorz Nieć (vlevo) a Janusz Pawlak – uznávaný krakovský antikvář (antikvariát Rara Avis – Krakov)

Když už jsme u těch kultur a literatur, čím jsou si – polská a česká – blízké a čím se naopak zcela liší?

Dobrá otázka, na niž však nacházím odpověď čím dále tím hůře. Když musím něco na toto téma říct studentům, začínám u našich národních hymen – jejich obsahu a melodií, tak zcela rozdílných; ale i u jejich geneze, která nakonec vedla k témuž. Víím, že je neoprávněné odpirat Čechům jakoukoli odvahu a romantismus, stejně jako Polákům racionalitu. To vše jsou fatální a nespravedlivé stereotypy. Faktem však je, že zcela jinak jsme vedli naše boje o svobodu a že trochu jinak žijeme a pracujeme. Musíme zde sáhnout trochu hlouběji do historie. Naši kulturu a mentalitu zformovala šlechta, polská šlechta, především z ní pak povstala elita. Z ní se také v 19. století vyloupla inteligence. Živel měšťan-

ský a rolnický zůstal chtět nechtět pod vlivem dominujících vzorců. To nezměnila dokonce ani „lidová vláda“. Současný český národ se zrodil z měšťanů a rolníků, a to je úplně jiný étos. Odtud i množství rozdílů – v našich zvycích, vztahu ke státu, práci atd. Náš nedostatek důslednosti, individualismus, vzpurnost, to vše je naším velkým problémem. Zdá se mi, že v našich vzájemných vztazích mohou být tyto rozdíly příčinou komických situací, neboť ve skutečnosti si skvěle rozumíme a vzájemně se doplňujeme. Naše blízkost a zároveň rozdílnost – především pro mě – způsobuje, že jsme pro sebe navzájem přitažliví.

Zpátky ke čtenářské kultuře. Jak se stalo, že Poláci teď tak málo čtou, přinejmenším pokud jde o výsledky statistických šetření Institutu knihy a čtenářství, působícího při vaší Národní knihovně? Na počátku 90. let 72 % tvých krajanů deklarovalo, že přečte během roku aspoň jednu knížku, v posledním výzkumu to bylo už jen 37 %...

Myslím, že to je především v důsledku procesů způsobených politickou transformací po roce 1989. Ty změny se ukázaly jako velmi dynamické a hluboké, neboť se časově potkaly s mediální revolucí v podobě existence počítačů a internetu, která se zásadním způsobem dotkla knihy. Čtení přestalo být nejoblíbenějším způsobem trávení volného času a kulturní účasti, přičemž současně už není ani základní formou poznání ve vědě. Ano, to vše se děje i u vás, v České republice, ale vaše čtenářská kultura má silnější základy ve všech společenských vrstvách; u nás bohužel ne. Čtenářské elity u nás i u vás jsou zcela jistě velmi podobné, ale to je přece jenom špička čtenářské pyramidy. O tak nepříznivém průběhu transformace rozhodla průměrná polská domácnost, v níž je málo knih, ale také vzdělání, neustále a diletantsky již 25 let vystavené reformám. Nešťastné reformy polonistického vzdělávání vedly k nebyvalému zbláznění čtenářského kánonu, a to jak z hlediska kvality, tak i z hlediska kvantity. Tím došlo i k oslabení instituce, která může a jistým způsobem by i měla korigovat nedostatky rodinné výchovy.

Z toho, co vím, plyne, že škola není s to korigovat to, co se nepodařilo vytvořit doma, v rodině. Je to taková dost levicová iluze. Fran-

couzský sociolog Pierre Bourdieu navíc na tvrdých datech přesvědčivě ukázal, že je tomu dokonce naopak, tedy že rozdíl, které získáváme ze svých rodin, škola ještě zvětšuje. Sociologové to nazývají efektem sv. Matouše: bohatí se stávají ještě bohatšími a chudí chudnou. Vypadá to tedy, že hlavním viníkem úpadku polského čtenářství je rodina, domácí prostředí? Co se s ním u všech všudy stalo? Vždy jsem měl dojem, že Poláci jsou rodinnějšími typy než Češi...

Jasně, těžko je mi přit se tu s Bourdieuem a svatým Matoušem, ale škola může udělat mnoho, rovněž v oblasti čtenářství. Kulturní kapitál, který si přinášíme z rodiny, je klíčový, ale přece – i Bible nám dává takovéto příklady – se dá promrhat, může zůstat nerozvinutý. Proto je také důležité, aby stát vytvářel patřičné podmínky; a to vůbec není levicová iluze. Církev, škola, armáda, skaut, to vše působilo v této oblasti, často bez ohledu na zřízení. U nás i u vás.

Rodinné založení Poláků? Myslím si, že všichni lidé jsou ze své podstaty rodinní, pouze to usku- tečňují různými způsoby. Mám však dojem, že Češi se setkávají mimo své domovy, v hospodě. Poláci se rádi navštěvují, hostí se ve svých domovech, i když v poslední době stále více času také tráví v různých lokálech. To je též relik- t šlechtického způsobu života, ale také důsled- ků let prožitých v nesvobodě. Domov byl tehdy oázou svobody a polskosti. Vytváření čtenář- ského modelu je procesem dlouhodobým. Vy- padá to, že jisté pozitivní změny, jaké v této ob- lasti v Polsku nastaly po druhé světové válce, a to ve znamení demokratizace kultury a rozší- ření vzdělání, se ukázaly jako nepříliš trvalé, povrchní. Došlo k regresu, který je spojen s útlumem aktivit osvětových institucí. To pouze po- tvrzuje správnost mých postulatů týkajících se státu.

Mně se zdá trefnější to, co říkáš o tom, že změny, jež způsobuje osvěta a stát, se ukázaly jako ne dost zakořeněné v kultuře, v životním stylu. Ale chtěl bych se tě zeptat na něco jiného. Pokud jde o knižní a čtenářskou kulturu, zcela jistě je v Polsku něco, co u nás nemáme...

Podle mě je česká čtenářská kultura tak rozvi- nutá, že je těžké najít nějaké znatelné mezery,

Foto: archiv G. Nieće

Aukční katalog, antikvariát Rara Avis (Krakov 2017)

i když určitě nějaké existují. Pokud použiju tvoji terminologii, tak se podívejme na čtenářské fe- nomény v Polsku. První, co se dere na mysl, je Henryk Sienkiewicz, především jeho *Trilogie*. To je zcela jistě fenomén, a to jak vzhledem na do- sah, intenzitu, tak i trvání, fenomén, který v pod- statě působí od doby, kdy se tato díla objevila poprvé. Na popularitě ztrácejí jiná díla tohoto autora, kdysi hodně čtená, ale *Trilogie* stále zůstává nejdůležitější polskou lekturou... vedle Mickiewiczova *Pana Tadeáše*, který ve školním kánonu plní víceméně roli vaší *Babičky*. Nechy- běly – a stále nechybějí – ani hlasy Sienkiewi- czovi nepřátelské, ale to právě ještě více zdůraz- ňuje sílu onoho psaní, které utvářelo a utváří naši identitu. Jinak řečeno – *Pan Tadeáš* a *Trilo- gie* jsou jediné knihy, k nimž se vracím z potřeb srdce.

A třeba něco ne už z okruhu autorů a litera- tury, ale oběhu knížek, knižního trhu...

Řekl bych, že to je historicko-vlastenecký směr polského bibliofilství, o kterém jsem už mluvil

dříve. V něm pokračují tradice starostí týkající se národních památek; to bylo důležité zejména v obdobích, kdy jsme neměli samostatnost. A mož- ná ještě něco, zajímavost: rukopisná tradice pol- ské literatury a její fenomén – *silva rerum*.

Proč zrovna toto?

Jak víš, jedním ze způsobů, jak se dalo vyhnout cenzuře, byl rukopisný oběh. V Polsku byl ne- smírně oblíbený v 17. století, ale také později. *Silva rerum* čili domácí knihy tvořilo několik po- kolení šlechtického dvora. Zapisovaly se do nich rodinné historie, ale také literární fragmenty, his- torické poznámky, hospodářské rady, kuchařské předpisy atd. Je to neuvěřitelný zdroj kulturních dějin, hodně se jich zachovalo do našich časů. Zajímavé je, že v tomto duchu psali ti, kdo se museli vystěhovat z kresů, východních území, o které po druhé světové válce Polsko přišlo. Zapisovali si do nich vzpomínky a různorodé texty týkající se země, jež museli opustit. Čili něco, o čem se nedalo svobodně mluvit až do roku 1989.

A na konec Grzegorz Nieć jakožto čtenář. Co zajímavého přečetl v poslední době? A pro- sím ne toliko z oblastí vědy...

Přiznám se, že současnou populární literaturu nečtu. Škoda očí a času! Zato se rád podívám na nějaký akční film nebo detektivku. Čtu poezii, dokonce často, a snažím se rovněž být v kon- taktu se současnou literární produkcí... ale jaksí bez nadšení, byť občas na mě něco udělá dojem, jako třeba *Dvanáct zastavení* Tomasze Rózy- kého. Je to dílo, které obsahově a formálně navazuje na *Pana Tadeáše*, dokonalé, ale těžko přeložitelné. Pořád si čtu v klasice; mám totiž od studia polonistiky stálý pocit, že jsem dosta- tečně pozorně nepřečetl všechnu četbu. Při ruce mám – a často k nim sahám – Čechovovy a Čap- kovy povídky. No... a samozřejmě to nejpodstat- nější – *Švejk*. Bez něho ani ránu, bez něho totiž „není z čeho tlačit“.

Bez Švejka ani ránu... Poslušně hlásím, že zrovna v tomto ti, bratře Lechu, rozumím.

Ptal se JIŘÍ TRÁVNÍČEK

| JiriTravnicek@seznam.cz

Jak jsme se učili motivovat zaměstnance

Nejčastějším typem školení, který u nás knihovníci poptávají, jsou bezpochyby tzv. soft skills. Měkké dovednosti, jak zní oficiální český překlad, jsou přenositelné napříč obory a zahrnují širokou množinu kompetencí definujících naše chování – od sebereflexe přes komunikaci až po schopnosti analyzovat a vyřešit daný problém. Jsou tedy stejně potřebné ve vysokých manažerských pozicích jako v každodenní práci v knihovně. Prvním a nejdůležitějším krokem v jejich získávání je však najít dobrého průvodce.

Lektorka Soňa Plháková k nám přijela poprvé s tématem prevence syndromu vyhoření. Doporučily nám ji kolegyně z Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě, s nimiž spolupracovala již delší dobu. Měla tedy bohaté zkušenosti s knihovníky a znala jejich problémy. Co nás ve Vědecké knihovně v Olomouci však překvapilo nejvíce, bylo, že dokázala jako velmi zkušená psychologička přesně definovat, co by nám pomohlo: „*Problém vyhoření není ani tak ve vyčerpání knihovníků v dennodenní komunikaci se čtenáři či kolegy, jako spíše ve jejich vlastní motivaci.*“ Tak se u nás na jaře 2017 poprvé uskutečnil workshop *Vedení motivačního rozhovoru se zaměstnanci*.

Základem ledovce jsou peníze, tou špičkou ale seberealizace

První a pravděpodobně nejdůležitější věcí, kterou se na seminářích Soni Plhákové vedoucí pracovníci našich knihoven dozvěděli, je, že motivace nerovná se pouze dostatečná finanční odměna. Ta sice v pomyslné pyramidě potřeb a motivace zaujímá čestné místo v jejich základech, na její špičce se však skví něco docela jiného, a to seberealizace. Krátkozraký manažer by si v této chvíli řekl, že problém je přesně tam, kde myslí – v zaměstnanci. Demotivovaný zaměstnanec by ale vinu viděl přesně na opačné straně. Jak to tedy je?

Ukazuje se, že alfou a omegou všeho je komunikace. Nadřízený může podřízenému nabídnout

konkurenceschopné finanční ohodnocení, pracovní smlouvu na dobu neurčitou a křeslo v pohodlné kanceláři, ale pokud s ním nebude mluvit a brát jej jako důležitou součást týmu, pravděpodobně mu člověk s ambicemi stejně brzy odejde. A kam? Přece tam, kde mu kromě jistoty výplaty přidají i zpětnou vazbu jeho výkonu, možnost se dále vzdělávat a hlavně ukázat, co v něm je. Každý z nás totiž podvědomě chce to, co dělá, dělat dobře. „*A pokud výkon dobrý není, pak musí umět dobrý manažer nabídnout změnu – nový projekt, jiné pracovní místo, které více zohledňuje schopnosti a profil zaměstnance, vedení týmu nebo třeba specializaci. A o tom všem je potřeba se zaměstnanci mluvit,*“ dodává lektorka. Ale jak?

Není dobrého zaměstnance bez dobrého nadřízeného a naopak

Motivační workshop vás naučí, že k dobré spolupráci jsou vždy potřeba obě strany. K tomu, aby podřízený mohl svou práci dělat dobře, potřebuje totiž přesně vědět, co se od něj vlastně čeká. K dovednostem dobrého manažera tedy patří schopnost zadávat úkoly jasně a srozumitelně, ale také chválit, a pokud už se něco nepovede, také správně vytykat. Na druhé straně dobrý podřízený se musí umět zeptat, pokud mu něco není jasné, vyjádřit svůj názor a hlavně musí umět přijmout pochvalu, ale také kritiku. Často se tak stává, že nadřízený zadá nejasný

úkol, který podřízený nesplní podle jeho představení. Následuje kritika na straně jedné a demotivace a nespokojenost na straně druhé.

Daný workshop se u nás loni uskutečnil celkem dvakrát a v obou případech se setkal s ohromným zájmem účastníků. Přijížděli nejen z Olomouckého kraje, ale i ze západních Čech. Jejich nadšení dokládají i komentáře v evaluacích, které hýří superlativy. Nejlepší pak je, když si přečtete, že kurz byl nejlepší, jaký kdy absolvovali.

Protože však za jeden den není možné ovládnout vše, co by měl dobrý vedoucí umět, připra-

vujeme na rok 2018 pokračování. Bude se konat 26. 9. 2018. Slovy Soni Plhákové: „*Půjdeme v motivaci dále do hloubky. Účastníci si tentokrát odnesou praktickou zkušenost s vlastním vedením a možnými úskalími motivačního rozhovoru se zaměstnancem a také jednu koučovací techniku pro hledání rovnováhy mezi osobní spokojeností a pracovním výkonem.*“ Zváni jsou všichni, kteří ví, že žádný učený z nebe nepadl, neboť devět z deseti účastníků zjistí, že i tak bazální věc jako komunikace je něco, co se celý život učíme. My všichni.

LUCIE RYSNEROVÁ

lucie.rysnerova@vkol.cz

Nová audiokniha pro letošní Noc s Andersenem

Pro Audiotéku je potěšením již potřetí podpořit akci Noc s Andersenem (letos proběhne 23. března), a to vydáním audiokničky, která je tematicky spjata s daným ročníkem. Letos patří mezi hlavní témata *Statečný cínový voják*, slaví totiž 180. výročí svého vzniku, a tak si tentokrát budou moci opět všichni účastníci a organizátoři akce poslechnout zdarma právě tuto pohádku. Pro získání audioknihy zdarma jděte na www.audioteka.cz/go/vojacek, zadejte kód **vojacek ctenar** a můžete poslouchat. Audiokniha bude k poslechu zdarma do konce dubna.

Audiotéka vydala k příležitosti Noci s Andersenem již dvě audioknihy: loni *Císařovy nové šaty*, v roce 2016 *Malou mořskou vílu*. Všechny audioknihy naleznete na www.audioteka.cz.

Audiotéka je největší distributor audioknih u nás. Nabízí je v elektronické podobě, které je možné získat a poslouchat přes aplikace pro mobilní telefony nebo na výše uvedeném webu. Mobilní aplikace jsou dostupné pro platformy iOS, Android a Windows 10. V nabídce Audiotéky najdete přes 3500 titulů nejruznějších literárních žánrů i audio verze populárních časopisů *Respekt*, *Forbes* a *Reportér*. Služba je do-

stupná také na Slovensku prostřednictvím www.audioteka.sk a v další desítky jazykových verzí po celém světě.

Audioknihu *Statečný cínový voják* načel Petr Kubes, který od roku 2003 působí v Moravském divadle Olomouc; předtím hrál v Divadle Rokoko a současně hostoval rovněž v Národním divadle, v Divadle v Řeznické nebo v Divadle Minor. A jak svoji aktivitu pro Noc s Andersenem komentoval? „*Vím, že je to akce, která probíhá v mnoha knihovnách, jejímž cílem je podporovat děti, aby četly. Je mi blízka tím, že se téměř každý rok účastním veřejných čtení v rámci projektu Noc literatury. Jsem moc rád, že se mohu podílet i na Noci s Andersenem zvláště teď, kdy si s mými dětmi často čteme pohádky před spaním, což jsou jedny z našich nejhezčích společně strávených okamžiků. Navíc jsem měl před nedávnem možnost načíst Andersenovu pohádku Smrček, která provázela výstavou inspirovanou dánskými Vánoceci návštěvníky Vlastivědného muzea v Olomouci. Mám Andersenovy pohádky velmi rád pro jejich moudrost, hloubku a filozofii.*“

ALŽBĚTA VORLOVÁ

alzbeta.vorlova@audioteka.cz

S knížkou do života (Bookstart)

V roce 2018 se Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP) připojuje k projektu *Bookstart* pilotní verzi projektu s názvem *S knížkou do života*. O projektu se v knihovnách vedou debaty s hraničními stanovisky účastníků – od nadšených po velmi skeptické. Zkusme se tedy podívat, oč vlastně jde.

- Cílovou skupinou jsou tedy rodiče s novorozenci a poté s dětmi po celou dobu jejich předškolního věku.
- V letošním roce se však k Bookstartu oficiálně připojil pilotním projektem SKIP a jeho prostřednictvím (zatím) 120 veřejných knihoven. Česká podoba projektu nese název *S knížkou do života*. Respektuje povinné mezinárodní parametry a současně i konkrétní české podmínky realizace.

Foto: archiv Pavly Víkové

Knihovnici a jejich děti jdou příkladem

Co je Bookstart?

Jedná se o mezinárodní projekt na podporu čtenářství realizovaný po dobu 25 let již zhruba ve 20 zemích světa (30 organizací působících v 27 jazykových oblastech) napříč kontinenty. Základem je předání dárkových knižních setů novorozencům a jejich rodičům; na tento motivační dárek pak navazují další aktivity k podpoře čtenářství v raném dětství. V roce 1992 zahájila projekt ve Velké Británii nezisková organizace Book Trust; jen v letech 2013–2014 rozdala 1,5 milionu dárkových sad rodičům a celkem tři miliony knih dětem. V rámci projektu nabízí i prostory (Bookstart Corners), kde se rodiče dětí mohou setkat s knihovnicí, různými specialisty a také s dalšími rodiči a získat potřebné a zajímavé informace o rozvoji dítěte prostřednictvím četby. Vedle knihoven jsou do projektu zapojeni další partneři z porodnic, zdravotnických zařízení, mateřských škol, center pro rodiny s malými dětmi, ale také např. hračkářství, obchody, gastronomická zařízení apod.

Book Trust pořádá každý rok Národní týden Bookstart a také metodicky podporuje vznik projektu v dalších zemích či regionech. Podle britského vzoru probíhá projekt např. v Německu (Lesestart), kde jej organizačně zajišťuje nadace Stiftung Lesen, která při tom spolupracuje se 4700 veřejnými knihovnami prostřednictvím pěti knihovnických svazů. Dále projekt probíhá např. v Austrálii, Číně, Irsku, Itálii, na Jamajce, v Japonsku, Jižní Koreji, na Maltě, Novém Zélandu, v Polsku, Portugalsku, Srbsku, Španělsku, Švýcarsku, Thajsku či Kolumbii. Celkově už získaly knižní sety desítky milionů dětí po celém světě!

Projekt probíhá na různých úrovních (národní, regionální, místní). Klíčovými partnery či koordinátory jsou obvykle veřejné knihovny, s jejichž posláním cíle projektu korespondují. Přínos dílčích projektů se hodnotí ve všech zemích velmi pozitivně především vzhledem k rozvoji duševních a mentálních schopností dětí. Zlepšily se ale také kompetence rodičů při podpoře rozvoje čtenářské gramotnosti dětí. Dílčí výzkumy potvrdily

lepší kvalitu verbální komunikace v rodinách i vyšší frekvenci hlasitého předčítání. Téměř polovina oslovených rodičů začala aktivně využívat veřejné knihovny a dále sleduje nabídku vhodných knih pro děti. Děti, jejichž rodiče aktivně využili nabídky v dárkových sadách, prokazatelně dříve mluví a již v útlém věku je u nich patrný lepší rozvoj slovní zásoby, ale např. také obratovnosti apod.

S knížkou do života

V České republice není projekt Bookstart neznámý, několik knihoven již řadu let naplňuje jeho principy (Knihovna Jiřího Mahena v Brně, Městská knihovna Sedlčany, Městská knihovna Antonína Marka Turnov...). V letošním roce se však k Bookstartu oficiálně připojil pilotním projektem SKIP a jeho prostřednictvím (zatím) 120 veřejných knihoven. Česká podoba projektu nese název *S knížkou do života*. Respektuje povinné mezinárodní parametry a současně i konkrétní české podmínky realizace. Projekt byl oficiálně spuštěn v březnu 2018 (viz plakát na 4. s. obálky). Jeho cílem je především:

- podpořit rozvoj verbálních schopností dětí i jejich imaginace a zlepšit vztah ke knize a čtení u nejmladší generace,
- dovést rodiče k pochopení významu čtenářských dovedností pro intelektuální i citový rozvoj dítěte i pro jeho budoucnost, tj. přesvědčit je, že jednou z nejdůležitějších věcí, jež mohou udělat pro své děti od nejútlejšího věku, je věnovat jim svůj čas a strávit jej společně nad knihou (prohlížením, čtením, povídáním, zpíváním),
- poradit jim, jak to dělat správně (metodickou radou, praktickou pomocí), a nabídnout jim podpůrné služby knihoven, prostor pro sdílení s ostatními rodiči atd.,
- orientovat rodiče v nabídce kvalitní literatury pro děti,
- inovovat a rozšířit služby knihoven pro nejmladší děti a pro rodiny,
- budovat novou čtenářskou komunitu,
- podílet se na rozvoji intelektuálního potenciálu společnosti.

Cílovou skupinou jsou tedy rodiče s dětmi od narození do konce jejich předškolního věku. Po nástupu do první třídy na ně již čeká další

úspěšný projekt SKIP – populární *Knížka pro první třída*...

Do projektu *S knížkou do života* se v Česku zapojili nejen veřejné knihovny a rodiče s dětmi, ale podporují jej také někteří jednotlivci, nakladatelství, představitelé samosprávných i státních orgánů a další partneři. Pracuje se na rozšíření kooperace s mateřskými školami, mateřskými centry, lékaři, vydavateli dětské literatury a především s veřejnou správou. Sluší se poděkovat všem, kteří projektu věří a podpořili jej významně už v pilotní fázi, především tedy Ministerstvu kultury ČR, Nadaci ČEZ, Nadaci Čtení pomáhá, pojišťovně MetLife, nakladatelství Triton, distributorovi audioknih Audioteka.cz.

Jak vlastní projekt probíhá?

Rodičům novorozence je na slavnostním setkání (vítání občánků, speciální slavnost v knihovně apod.) nejprve předávána dárková sada, která obsahuje knížku a audioknižku pro jejich dítětko, návod, jak a co začít dítěti číst, seznam doporučené literatury pro děti – to vše zajišťuje centrálně SKIP. Knihovny by individuálně měly jako další dárek dodat členskou legitimaci do knihovny a také nabídku svých aktivit (ev. pozvánky) pro rodiče s malými dětmi, příp. další drobné dárky. Zapojené knihovny se pak ale také musí věnovat intenzivněji práci s rodiči a jejich dětmi od narození do šesti let, udržovat pravidelný kontakt s rodinami oslovenými v rámci projektu, pořádat pro ně setkání a vhodné akce. Předpokládá se uspořádání alespoň čtyř akcí ročně pro tuto uživatelskou skupinu v každé ze zúčastněných knihoven, poskytování informací o knihách pro děti, budování nové komunity uživatelů knihovny. Tuto činnost musí knihovna také řádně dokumentovat. Zároveň se předpokládá propagace projektu v místě působení. Nejde tedy jen o jednorázové předání dárků bez další návaznosti. Rodiče budou navíc znovu oslovováni v době, kdy jejich děti dosáhnou tří let a obdrží další knižní dárek.

Předpoklady pro zapojení knihovny do projektu

Předpokladem je určitě **kvalitní fond literatury pro děti**. Účastníkem projektu může být pouze knihovna s dostatečným výběrem knih pro malé děti. Vzhledem k tomu, že součástí dárkových

sad jsou i přehledy titulů knih, které by měli rodiče svým dětem číst, je důležité, aby tyto knihy v relevantním výběru v knižním fondu nechyběly. Nutná je rovněž **úprava prostředí pro návštěvu rodin s malými dětmi**. Předání sad lze uskutečnit i mimo knihovnu, pokud knihovna nemá dostatečné prostory. Záleží na místních poměrech a formě spolupráce s organizacemi, které takový prostor poskytují. Knihovna by však měla rodičům poskytnout místo pro péči o miminko (přebalovací pult, hygienické zázemí) a prostor pro další setkávání s rodiči a jejich dětmi (dětský koutek).

Nezbytné jsou i *organizační schopnosti*. Účast v projektu vyžaduje běžné zkušenosti knihovníka/pracovníka v knihovně, ideálně samozřejmě doplněné o zkušenost s pořádáním setkání rodičů s velmi malými dětmi a s poskytováním konzultační asistence (výběr vhodných titulů, návody, jak číst malým dětem, praktické ukázky interpretace textů, práce s obrázkovými knížkami a výklad ilustrací, optimální kombinace tištěných a digitálních médií, omalovánky, aktivity – interaktivní hry apod.). Některé z těchto aktivit lze nahradit či doplnit vystoupením odborníka. Základním předpokladem je ovšem **chtít rozšířit služby knihoven i na děti v předčtenářském období a jejich rodiče**, chtít se do projektu zapojit a respektovat jeho podmínky. Nutným předpokladem úspěchu je **otevřenost knihovny celé rodině**. Potřebná je i **schopnost vyhledávat alternativní finanční zdroje a partnery projektu v místě, zejména pak podporu veřejné správy**.

Nejde tedy o nic, co by knihovně nepříslušelo, co by se míjelo s jejich posláním. Je jen třeba specifickým způsobem oslovit další segment komunity/obce a přizpůsobit mu své služby. Že je to segment velmi žádoucí i velmi perspektivní, dokazují výsledky řady průzkumů i zkušenosti z knihoven v zahraničí i doma. Několik knihoven v ČR, jak jsme zmínili, již řadu let v plné míře úspěšně principy projektu Bookstart realizuje. Oslovují rodiče novorozenců, a to většinou dárkem věnovaným u příležitosti narození dítěte (knížkou, průkazkou do knihovny, nabídkou dalších služeb knihovny atd.) a s těmito rodiči pak průběžně dále spolupracují při podpoře čtenářství jejich dítěte. Další knihovny sice počáteční dárek rodičům novorozenců děťátek zatím nedávají, pro podporu čtení a čtenářství dětí

se je však snaží systematicky a dlouhodobě získat. Většina knihoven si totiž velmi dobře uvědomuje, že čtenářství a motivace k němu nezačíná až s nástupem dítěte do školy, nýbrž že je třeba pěstovat je od nejtělejšího věku, a uvědomuje si i to, že pro tuto práci je zapotřebí získat intenzivní podporu a navázat spolupráci s rodiči. Děti totiž jsou vždy i budoucností knihovny.

Z hlediska veřejných knihoven je projekt velkou příležitostí. Umožňuje navázat pozitivní vztahy s další částí populace prostřednictvím cílené nabídky speciálních služeb a získávat nové členy (registrované uživatele, čtenáře), nabízí zaklenutí pomyslného oblouku systematické práce knihoven v oblasti podpory čtenářství od dětí v raném věku po školáky, je vhodným východiskem k získání a spolupráci s dalšími partnery a podpůrci v obci, poskytuje příležitost k intenzivnější prezentaci a propagaci práce veřejných knihoven v obcích, a to jak směrem k veřejnosti, tak směrem k veřejné správě. Dává šanci navrátit čtenářskou a funkční gramotnost do centra pozornosti a pozitivně ovlivnit, přesvědčit a učít rodiče, pozitivně ovlivnit motivaci nejmenších dětí k četbě a učinit to systematicky, umožňuje potvrdit nezastupitelnou – a v tomto procesu vůdčí – roli knihoven. Navíc je dalším podnětem ke spojení sil, společnému postupu a práci v rámci oboru, což, jak víme, bývá vždy nejefektivnější.

Pilotní fáze projektu je v běhu, 120 odvážných knihoven začalo pracovat; výsledky budou průběžně monitorovány a vyhodnocovány. Jako bytostný optimista věřím, že projekt pilotní se postupně změní v dlouhodobý a kvantitativně i kvalitativně rostoucí, který postupně získá celospolečenskou podporu, protože je to projekt přínosný jak pro knihovny, tak (především) pro čtenáře, resp. obyvatele ČR. Nejdůležitější bude, jak se k účasti v projektu postaví samy knihovny – od té v nejmenší vesničce po největší knihovny v krajských městech či v městě hlavním. Právě na jednotlivých knihovnách bude záležet – a vlastně vždy záleží – úspěšnost jakékoli společné aktivity.

Další informace o projektu se průběžně uveřejňují na webu SKIP (<http://skipcr.cz/>) a rozesílají prostřednictvím konference Andersen.

ZLATA HOUŠKOVÁ

zlata.houskova@gmail.com

Dětské čtenářství

Knihovnické besedy a lekce

V naší knihovně, asi jako ve většině ostatních, bedlivě sledujeme statistické údaje a snažíme se je mít ideálně v plusových číslech či je udržet vyrovnané. Počet registrovaných čtenářů a jim půjčených knih jsou hlavními ukazateli naší činnosti. Také pro mě v dětském oddělení jsou to důležitá hlediska posuzování mé práce. Doba je však neúprosná a rozličné technické možnosti nabízejí dětem rychlejší a snadnější zábavu, než je čtení. Také někteří rodiče nemají vztah ke knížkám ani si neudělají čas zajít s dětmi do knihovny. Proto je na nás, abychom nabídli rozmanité aktivity, které podporují dětské čtenářství. Mezi ně patří knihovnické besedy a lekce.

→ **A jak podchytit zájem škol? Určitě je důležité získat styčnou osobu v dané instituci, která je podpoře čtenářství a knihovně nakloněna.**

Ze své praxe „děčkařky“ mohu říci, že pro naše oddělení je stěžejní spolupráce s mateřskými i základními školami a jim odpovídajícími ročníky víceletých gymnázií. Vždyť díky nim knihovnu navštíví mnoho dětí a společně jim můžeme ukázat, jak je svět knížek zajímavý. Je jasné, že to není vždy jednoduché! Krůček po krůčku se nám však daří zapojovat místní i vesnické školy. Úspěchy nejsou vždy takové, jaké bychom si představovali, ale pomalu se blížíme ke svému cíli. A jak podchytit zájem škol? Určitě je důležité získat styčnou osobu v dané instituci, která je podpoře čtenářství a knihovně nakloněna. Spolupráci je také možno nabídnout na úrovni ředitelů organizací. Výše zmíněná nabídka knihovnických besed a informačních lekcí by měla být propojena s požadavky rámcově vzdělávacího plánu nebo školního vzdělávacího plánu. Vždyť právě my můžeme školám poskytnout řadu materiálů a aktivit, které budou zmíněné plány zajímavým způsobem doplňovat. Všichni jsme určitě schopni se operativně s dostatečným předstihem přizpůsobit jednotlivým požadavkům škol. V okamžiku, kdy si otestují naši práci naživo a zjistí, že je pro jejich potřebu přínosná,

Foto: archiv Městské knihovny Loupy

Momentka z knihovnické besedy Neotesánek v Mateřské škole ve Slavětíně

budou mít zájem spolupracovat i nadále. Pak je otázka, zda jsme schopni připravit programy pro děti tak, aby byly zajímavé a současně byly prospěšné pro pedagogy a jejich práci v rámci vzdělávání žáků.

Příprava besedy

Při přípravě besedy je důležité se nejprve zastavit nad jejím cílem. To znamená mít představu, proč besedu děláme, co mají děti po setkání vědět, umět, zopakovat si... Další věcí je uvědomit si, pro koho je akce určená, o jakou se jedná věkovou kategorií. Tomu je třeba přizpůsobit náš projev, volbu vhodných slov, aktivity pro účastníky a typy knih, které jsou pro ně vyhovující a zaujmou je. Předem je třeba určit délku besedy. My i pedagogové ji potřebujeme znát. Připravené

Momentka z knihovnické besedy
Tajemný svět fantasy příběhů se žáky 6. B
Základní školy P. Holého v Lounech

aktivita je třeba v daném čase stihnout. Když si nejsme jisti, je lepší mít přichystáno více možností. Beseda, která končí předčasně z důvodu vyčerpání programu, asi není dobře postavená.

Před akcí bychom měli mít představu o prostoru, který máme k dispozici. Pokud je malý, dost těžko můžeme nabízet aktivity, které vyžadují pravý opak. Velikosti prostoru také musíme přizpůsobit dostatečnou hlasitostí našeho projevu. Pro konkrétní aktivity musíme mít připraveny potřebné pomůcky – tužky, pastelky, přehrávač, flipchart aj. Také je důležité, aby od začátku děti věděly, kdo jsme a jaký je přibližně čeká program. Pokud to prostor dovoluje, doporučuji sezení v kruhu společně s dětmi. Stáním nad nimi bychom se vyčleňovali ze skupiny. Některé akce samozřejmě naopak stání vyžadují.

Měli bychom se snažit udržovat se všemi účastníky oční kontakt. Náš lehký úsměv nám pomůže vytvořit příjemný prostor a pocit bezpečí pro všechny. Někdy jsou děti roz dováděné, neukázněné či jde o kolektiv, se kterým se setkáváme poprvé. Dobře se mi osvědčilo jim v takovém případě dát lepící cedulky s jejich křestním jménem (u dětí ze školky určitě zabodujeme, když dáme prostřednictvím dětí jmenovku i paní učitelce). V případě potřeby je pak můžeme oslovit a zapojit do hovoru nebo z nich udělat svého pomocníka a zadat jim nějaký úkol. Opravdu to funguje. Pokud nechceme, aby na dotaz odpovídaly všechny děti najednou, a chceme předejít vykřikování, můžeme mluvit v kruhu tak, jak sedíme vedle sebe. Můžeme použít nějaký předmět (hračka, míček...), který si děti předávají a mluví pouze ten, kdo jej má v ruce.

V první řadě je však třeba, abychom jako lektori byli řádně připraveni. Znalost tématu by měla být samozřejmostí. Do našeho mluveného projevu je možné děti zapojit. Nebojme se pokládat jim otázky, vtáhnout je do diskuze, dejme jim možnost vyjádřit vlastní pocity a názory. Dopředu bychom měli předvídat některé dotazy a možné názory dětí. Pokud nás něčím překvapí či zaskočí a my nemáme dostačující odpověď, určitě není chybou svou neznalost připustit. Vzájemně si pak můžeme dát za úkol odpověď zjistit.

Spoluúčast dětí

Ze své zkušenosti mohu říci, že je dobré střídání různých typů aktivit (klidové, pohybové...). Součástí většiny setkání by měla být četba či vyprávění, ukázka knih vážících se k námětu besedy a možnost si je prohlédnout. V řadě případů můžeme jako aktivní spoluúčast dětí zvolit vyhledávání v nabízených materiálech. Hry i tvořivost nám mohou pomoci zprostředkovat obsah knih nebo zpřístupnit informace. Samostatná hra může souviset s tématem nebo může jít o hru – předvedení role v rámci daného příběhu. Zážitekovými aktivitami děti určitě zaujmeme. Můžeme je nechat vcítit se do situace, ve které se postava příběhu ocitá. Využijme metod dramatické výchovy. Většinu dětí baví hrát scénky a vymýšlet zápletky. Prostřednictvím dramatizace můžeme hledat cestu ke knize, příběhu a postavám. Využít můžeme pantomimu, živé obrazy... Dejme dětem prostor, aby mohly pracovat s vlastními fantaziemi a představivostí.

Je řada aktivit, které nám pomohou besedu oživit. Doporučit mohu využití metod kritického myšlení, které motivují děti k přemýšlení, povzbuzují je k otázkám a vlastním názorům. Pro zajímavost uvádím několik z nich:

- **Brainstorming** – dáváme všem možnost nabídnout své myšlenky a nápady k tématu.
- **Skládkové čtení** – nabízíme spolupráci ve skupinách, práci s textem, předávání získaných informací ostatním.
- **Myšlenková mapa** – pomůžeme přehledně zaznamenat a roztřídit vše, co souvisí s tématem (klíčovým slovem).
- **Pětílístek** – charakterizuje a shrnuje probírané téma. Hodí se zvláště na závěr besedy.

Můžeme také využít přehrávání hudebních či filmových ukázek, zapojit děti prostřednictvím

zpěvu, tvořivé činnosti – malování, kreslení, vyrábění (záleží na našich možnostech a kreativitě).

Na závěr bychom měli chtít od dětí zpětnou vazbu. Nebojme se zeptat, co se jim líbilo/nelíbilo a proč.

OKNa a jiné

Nabídka našich aktivit mohou také rozšířit a obohatit setkávání knihovníků, při kterých můžeme

vzájemně spolupracovat, inspirovat se a předávat si příklady dobré praxe. Může se jednat o akce v rámci setkání klubek Klubu dětských knihoven, zajímavé semináře, které nabízejí jednotlivé knihovny i SKIP, a z mého pohledu velmi přínosnou akci OKNa – **O** knihovnických **A**ktivitách.

A jsme připraveni/y a děti mohou přijít. Tak ať se nám daří a máme dětská oddělení plná spojených dětí!

JANA HRBKOVÁ | hrbkova@mkl.cz

Vyhlášení soutěže Nadace knihoven

Nadace knihoven, Kladno, Gen. Klapálka 1641, vypisuje soutěž na podporu studijních cest do zahraničních knihoven v roce 2018.

1. PODMÍNKY PRO PŘIHLÁŠENÍ DO SOUTĚŽE

1.1. Účastníci soutěže

Spolky, ústavy, obecně prospěšné společnosti, nadace, sdružení právnických osob, příspěvkové a rozpočtové organizace působící na území ČR.

1.2. Údaje v žádosti

Účastník se přihlásí do soutěže písemnou žádostí, která bude obsahovat:
— název a adresu (včetně e-mailu) účastníka,
— údaje o zájemci, pro něhož je studijní cesta připravována, tj. profesní životopis včetně dosaženého vzdělání a funkce v současném zaměstnání, údaje o jazykových znalostech, popř. výčet již absolovaných stáží, seznam publikovaných prací a proslavených přednášek,
— náplň studijní cesty, místo a termín konání cesty, očekávaný přínos pro účastníka soutěže,
— předpokládané náklady cesty.

1.3. Uzávěrka přihlášek

Žádost se odevzdává osobně nebo zasílá poštou na níže uvedenou adresu **do 11. 5. 2018**. Rozhodující je datum na razítku podací pošty.

1.4. Zásilací adresa

Zásilací adresa pro přihlášky je **Středočeská vědecká knihovna v Kladně, Gen. Klapálka 1641, 272 01 Kladno, obálku označte slovem Nadace**.

2. VYHODNOCENÍ SOUTĚŽE

2.1. Posouzení přihlášek do soutěže

Žádosti účastníků soutěže posoudí správní rada Nadace knihoven do 1. června 2018 podle následujících kritérií:
— přínos studijní cesty pro instituci, ve které zájemce o studijní cestu pracuje,
— jazykové a odborné znalosti uchazeče,
— kvalita zpracované žádosti.

2.2. Výše příspěvku

Finanční příspěvek, který bude Nadací knihoven **hrazen výnosem z vkladu Nadačního investičního fondu**, činí **maximálně 50 % nákladů** na studijní cestu.

Podle počtu přihlášených Nadace zváží vyhlášení dalšího kola soutěže.

Do čísla přispěli

Ing. Ivana Bičanová – Místní knihovna Babice ■ **PhDr. Jaroslav Císař** – Středočeská vědecká knihovna v Kladně ■ **Mgr. Zlata Houšková** – Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR ■ **Jana Hrbková** – Městská knihovna Louny ■ **Mgr. Andrea Hřčková, PhD.** – Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě ■ **Hana Jirkalová** – emeritní šéfredaktorka časopisu Čtenář ■ **Doc. PhDr. Jaromír Kubiček, CSc.** – emeritní ředitel Moravské zemské knihovny ■ **PhDr. et Mgr. Eva Novotná** – Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy ■ **Jiří Walker Procházka** – spisovatel, scenárista ■ **Mgr. Lucie Rysnerová** – Vědecká knihovna v Olomouci ■ **Ing. Dana Smetanová** – Národní knihovna ČR ■ **Mgr. Klára Smolíková** – spisovatelka, scenáristka a lektorka ■ **PhDr. Vladimíra Švorcová** – Středočeská vědecká knihovna v Kladně ■ **PhDr. Jiří Trávníček, M. A.** – Ústav pro českou literaturu AV ČR, Brno ■ **Alžběta Vorlová** – marketingový specialista

Novela katalogu prací

Dnem 1. ledna 2018 nabylo účinnosti nařízení vlády č. 399/2017 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě.

Novela zohledňuje změny, které ve veřejných službách a správě nastaly, doplňuje některá povolání, činnosti, nahrazuje nebo ruší nevyhovující znění a mění zařazení prací do povolání a platových tříd.

Změn je hodně, neboť vlivem nových a měnících se podmínek, vývojem informačních a komunikačních technologií, rozvojem techniky a vývojem v dalších oblastech se charakter činností mění; některé zanikají, jiné naopak vznikají.

Konkrétně u povolání 2.03.01 knihovník byly nově zařazeny příklady prací pro správce digitální knihovny a systémového knihovníka. Tyto činnosti v dosavadním katalogu chyběly, neboť v době jeho tvorby a předchozí revize tyto pracovní pozice v knihovnách téměř neexistovaly.

Zaměstnanci na pozici správce digitální knihovny se zařazují od 8. do 13. platové třídy a systémoví knihovníci od 10. do 13. platové třídy.

Katalog prací pro obor knihovnictví však není ani po přijetí této novely v mnoha ohledech vy-

hovující a vyžaduje rozsáhlejší systémové změny, které by reflektovaly současný vývoj oboru. V novém prostředí se mění role a funkce knihoven i charakter knihovnických činností, a tím i jejich zařazení do platových tříd. Klasifikace prací a činností podle složitosti, odpovědnosti a namáhavosti a jejich zařazení do tříd na základě územního působení knihovny je v mnoha případech vzhledem k informačním technologiím nevyhovující.

Z těchto důvodů vzniklo v rámci Zaměstnavatelské sekce SKIP ČR několik pracovních skupin, které v současné době intenzivně pracují na celkové revizi katalogu prací pro povolání 2.03.01 knihovník. Všechny navrhované změny budou průběžně předkládány široké odborné veřejnosti napříč resorty i regiony k diskusi, aby byla posouzena rizika možných dopadů a nedošlo k rozkolísání systému, podle kterého je v současné době zařazeno více než 3500 pracovníků.

S aktuálním stavem přípravy novely katalogu prací se mohou zájemci seznámit na portálu Informace pro knihovny (<http://ipk.nkp.cz/>).

DANA SMETANOVÁ | Dana.Smetanova@nkp.cz

Katalog prací – změny u povolání 2.03.01 KNIHOVNÍK platné od 1. 1. 2018

8. platová třída	Tvorba metadat a vkládání digitálních objektů do digitální knihovny v lokální působnosti
9. platová třída	Správa digitální knihovny včetně programu pro prezentaci digitálních dat v knihovně s regionální působností
10. platová třída	Samostatná administrace knihovnického informačního systému nebo digitální knihovny v knihovně s regionální působností
11. platová třída	Koordinace digitalizace knihovních fondů na celostátní úrovni, návrhy změn standardů, správa a organizace rozsáhlé digitální knihovny, správa a aktualizace informačního portálu Samostatná koordinace automatizovaných knihovnických procesů v kooperativních projektech knihoven na regionální úrovni Navrhování a optimalizace procesů digitalizace, tvorba a analýza obsahu rozsáhlé digitální knihovny
12. platová třída	Tvorba koncepce zavádění specializovaných knihovnických systémů (systémový knihovník) Celostátní koordinace digitalizace knihovních fondů, návrhy změn standardů, správa a organizace rozsáhlé digitální knihovny, správa a aktualizace informačního portálu

Knihovny a obce

Následující materiál obsahuje reakci některých představitelů obcí a měst, zpravidla starostů a starostek, které redakce Čtenáře oslovila po konzultacích s metodiky některých krajů. Položila jim následující anketní otázky:

1. **Jaké pocítujete v současnosti největší problémy s tím, aby ve vaší obci/městě mohla dobře fungovat knihovna?**
2. **A v čem vidíte její největší přínos pro obec/město?**
3. **Dlouhodobým trendem rozvoje veřejných knihoven je rozšiřování jejich funkcí jako kulturního a vzdělávacího centra obce. Podporujete tento trend?**

Přinášíme reakci prvních pěti z nich, kteří si (někteří po urgencích) udělali čas na odpovědi. Redakce věří, že se k tématu bude průběžně vracet.

Tomáš ČÍŽEK, starosta obce Březnice (Středočeský kraj)

1. Nedostatek zájmu ze strany občanů. Naše obec je rozlehlá, zahrnuje čtyři osady, vzdálené od sebe až 4 km. Celkem máme cca 200 obyvatel, knihovna se nachází v centrální osadě Chrást, kde žije cca 100 lidí. Čtenáři se tedy rekrutují hlavně z těchto obyvatel, pro ostatní osady je vzhledem k neexistujícím dopravním spojům veřejné dopravy knihovna dost vzdálená. Základ čtenářů u nás tvoří důchodci. Bohužel, odrostla i silnější populace dětí ve školním věku, dnes navštěvují tyto děti knihovny v blízkosti středních škol, kde studují.
2. Je to místo, kde se lidé mohou setkávat, bavit se spolu a zabývat se společnými zájmy. Knihovna je i kulturním centrem obce, společně s hasiči sídlí v kulturním domě a spoluorganizuje kulturní pořady, které se tu konají. Velký vliv má zejména na děti, na náplň jejich volného času.
3. Tento trend obecní zastupitelstvo podporuje – knihovnice pořádaly akce zejména pro děti – např. vánoční výzdoba různými technikami, pleťení pomlázek a košíků, pečení vizovického pečiva, návštěva dětského dopravního hřiště, ale i pro dospělé – každý rok tematický zájezd na různé výstavy, návštěvy muzeí apod. Obec tyto akce většinou celé financuje, občané platí pouze u zájezdů symbolický příspěvek na dopravu.

Starosta T. Čížek předává ocenění nejlepším čtenářům za rok 2012

Regína VŘESKÁ, starostka obce Zbyslavice (Moravskoslezský kraj)

1. Velkým rizikem knihovny v malé obci je pestrost nabízených služeb mimo obec. Dnes již není problém zajet si do městské knihovny s větším fondem, knihu si koupit nebo stáhnout z internetu jako e-knihu. Částečné řešení přináší výměnný program knihoven a také dotace. Zajistit dostatečné financování a atraktivnost knihovny je ovšem stálou výzvou.
2. Místní knihovna Zbyslavice v naší obci stále znamená pro některé občany nejněsnější cestu ke knihám, a to především pro starší občany, menší školáky a maminky s dětmi. Je také známkou kulturního a vzdělávacího zázemí.
3. Naši knihovnu se snažíme především od roku 2014 vidět v širším měřítku. Vedle knihovnických

Momentka z akcí pro mládež v Místní knihovně Zbyslavice

služeb se prostory staly místem pro setkávání maminek, tzv. minikomunitko, nabízíme volný přístup k internetu pro veřejnost, motivujeme děti ke čtení formou soutěží a her. Malé prostory současné knihovny zatím neumožňují pořádání větších akcí, ale do budoucna plánujeme knihovnu přemístit do větších prostor, rozšířit její služby a využívat ji jako místo pro menší kulturní akce, různé rukodělné kurzy pro širokou veřejnost.

Petr HAMÁČEK, místostarosta města Jičín (Královéhradecký kraj)

1. Obecně nepociťuji žádný problém s fungováním knihovny, v tuto chvíli jsou podmínky podle mého soudu pro knihovnu stabilizované. Všechny havarijní stavy budovy jsou odstraněny a rozpočet je přiměřený potřebám knihovny tak, aby zajistila všechny funkce a měla dost prostředků pro nákup knih, časopisů – jejich výše odpovídá doporučením MK ČR. Připravujeme i přestavbu knihovny, práce na projektu běží podle plánu a letos bychom měli mít vše připravené na výběrové řízení pro dodavatele stavby. Vlastně největším „problémem“ v tuto chvíli je úspěšnost a šíře aktivit Knihovny Václava Čtvrťka v Jičíně. Když v loňském roce proběhlo 574 kulturních akcí a uskutečnilo se přes 200 000 výpůjček, tak se stává budova knihovny pomalu malá. To je ale výborný problém, na který můžeme být pyšní.

2. Neumím si představit, že by město naší velikosti nemělo knihovnu. Město má poskytovat výtahy pro všechny své občany a osobně bych si přál, aby těch, kteří využívají služeb knihovny, bylo co nejvíce. V knihovně se prostě pěstuje kultura, rozvíjí myšlení, poznávají nové věci, hle-

dá se a nalézá rozličná zábava náročnějšího druhu jako např. univerzita třetího věku.

3. Ano. Jak jsem zmínil výše, připravujeme přestavbu knihovny tak, aby měla lepší podmínky právě pro poskytování funkce kulturního a vzdělávacího centra. Jičínská knihovna úspěšně postupuje právě tímto směrem, a i proto jí neustále roste počet návštěvníků. Současné uspořádání budovy není úplně ideální a naším cílem je ho změnit tak, aby vznikly přednáškové místnosti a lepší zázemí pro pracovníky, kteří tyto aktivity poskytují.

Pasování prvňáčků na čtenáře v Knihovně Václava Čtvrťka v Jičíně

Aleš SVOBODA, starosta města Hořice (Královéhradecký kraj)

1.–2. Upřímně řečeno problémy, jež by byly spojené s fungováním knihovny, nepociťuji. Knihovna v Hořicích má totiž dlouholetou tradici a je umístěna v centru města na našem náměstí. Je tedy pro občany dobře dostupná, ale především zde pracuje tým knihovnic pod vedením paní Stanislavy Najmanové. A to je bezpochyby největší deviza naší knihovny. Vedení města i čtenářská veřejnost velmi oceňuje množství akcí pořádaných v knihovně pro čtenáře a posluchače všech věkových skupin. Naše knihovnice mají úžasné podchycené malé čtenáře a zajímavými akcemi se jim daří držet si vysokou návštěvnost. Vzhledem k tomu, že se na některých programech členové vedení města aktivně účastní, musím sám vyzdvihnout nekonečnou nápaditost a zajímavě pojaté pořady především pro děti. Mnohdy si říkám: Kam na ty nápady chodí a jak hluboká tato studnice nápadů vlastně je?

3. Kulturních a vzdělávacích organizací máme v Hořicích povícero a naše knihovna již delší dobu plní funkci kulturního a vzdělávacího centra. Přiznám se, že si ani nejsem jistý, zda má naše knihovna další kapacitu na rozšiřování záběru svých aktivit. Čím si ale jistý jsem, je skutečnost, že odvádí výbornou práci a zaslouží si poděkování vedení města i celé veřejnosti. A jak vlastně může město podpořit svoji knihovnu? Například menšími investičními akcemi, které zlepšují interiér, rozšiřují a zkvalitňují prostory knihovny pro pobyt především mladých čtenářů. Paní Najmanová nás zásobuje dalšími nápady, které bychom rádi zapracovali do další investiční akce v roce 2018. Morální podporu vedení města není třeba nějak zvlášť zdůrazňovat, tu zkrátka knihovna v Hořicích má. Pro každého starostu je totiž nejlepší taková příspěvková organizace nebo organizační složka, která bezvadně pracuje a na výsledky její práce může být pyšný nejen starosta, nýbrž i celé město. A taková je naše knihovna v Hořicích!

Jan TOMICZEK, starosta obce Třanovice (Moravskoslezský kraj)

1. V současné době a zejména do budoucna můžou být potíže s finančním zabezpečením, jelikož s vývojem technologií a využívání moderních metod, nárůstem mezd apod. rostou i finanční nároky.

2. Je to zejména budování vztahu ke knize, umění, a to zejména mladé generace (od dětí z mateřské školy, školáků), postupně získávání informací v této oblasti formou besed, veřejného čtení či setkání s autory a v neposlední řadě i informací z místního prostředí.

3. Ano, naše knihovna má blízkou vazbu na základní školu. Uskutečňuje výstavy místních (i z blízkého okolí) výrobků, obrazů, má úzkou vazbu na Školu obnovy venkova, kde probíhají univerzity třetího věku, vzdělávací programy pro žáky a studenty (Zelené centrum). V letním období probíhají programy pro děti formou příměstského tábora.

Připravil: –JAC–

Knihovny v malých obcích

Jak se žije ve vesnické knihovně

Přijměte pozvání do vesnické knihovny na východní Moravě, konkrétně do Místní knihovny Babice u Uherského Hradiště. Tu lokaci uvádím záměrně, aby nedošlo k mýlce, protože Babice je v naší republice několik.

Naše knihovna sídlí v centru obce, vlastně jsme součástí budovy obecního úřadu a kulturního domu, což má mnoho výhod. Jednak k nám mají obyvatelé ze všech částí obce asi tak stejně daleko, jednak často využíváme možnost plynule se přesunout do prostor kulturního domu, když už prostory knihovny při nějaké akci nestačí. A ani k vedení obce to nemáme daleko. Dobrá spolupráce se zřizovatelem je pro nás velice dů-

ležitá a oceňujeme ji, protože nám umožňuje realizovat naše nápady a aktivity. Tak jako mnohé další knihovny se zapojujeme do celostátních akcí (*Noc s Andersenem, Knížka pro prvňáčka, Den pro dětskou knihu, Týden knihoven, Měsíc čtenářů* apod.). To je však jen základ toho, co se v knihovně děje. Pořádáme i různé besedy se spisovateli a ilustrátory, z nichž nejvíce oblíbenou a často zvanou je spisovatelka Lenka

Jiří Mahen

3. část

knihovník města Brna • předseda Spolku veřejných obecních knihovníků • redaktor ankety Knihovna jako instituce národní • organizátor knihovnických sjezdů a průzkumů četby

Foto: Česká osvěta, 1939

Z jarního prázdninového hraní v Místní knihovně Babice

stu dobrot ve stylu francouzské kuchyně. Součástí akce byla i nabídka půjčování knih s tematikou levandule, bylinek, pečení a vaření, krásné literatury i cestopisů zaměřených na Francii a Provence.

Rožnovská, kterou mají nejradši naši mladší čtenáři. Účastní se pravidelně i pasování prvňáčků na čtenáře. Po jejích besedách vždy prudce stoupne počet výpůjček jejich knih, jsou na ně i rezervace, což se u jiných autorů běžně nestává. Kromě besed probíhají ve spolupráci se školou v říjnu a listopadu lekce informační výchovy pro všechny ročníky naší základní školy, kterou navštěvuje cca 200 dětí.

Celý týden jarních prázdnin nabízíme dětem v knihovně aktivity ve formě prázdninového hraní.

Jsou to různé výtvarné dílny, hry, soutěže, čtení individuální i společné, každý rok nechybí ani výlet (nejoblíbenější je ZOO Lešná), prostě celý týden to v knihovně žije.

V loňském roce jsem zahájila kurzy tréninku paměti pro seniory, protože o tuto problematiku byl již delší dobu zájem. Lidé si chtějí udržet duševní svěžest do vyššího věku, kurzy probíhají už druhým rokem a zájem se stále zvyšuje. Dokonce i mladší generace projevila zájem o „trénování mozku“, od ledna probíhá už kurz také pro ně.

Loni na jaře jsem také založila *Klub tvořivých rukou* (inspirací mi byl Klub tvořivých knihovníků SKIP ČR) pro zájemce bez rozdílu věku, kteří mají šikovné ruce a chuť tvořit a nesesedět jen doma. Naplánovala jsem čtyři akce, vždy tematicky ve vztahu k jednomu ročnímu období. Zájem byl velký – a jak jsem doufala, opravdu napříč generacemi. S největším úspěchem se setkala asi letní *Levandulové opojení z Provence*, kdy můj realizační tým složený z kamarádek a kolegů z obecního úřadu připravil nejen výrobu drobných dárečků a dekorací z levandule, ale i spou-

Akce se zúčastnilo cca 80 malých i velkých „tvůřivců“.

Nechtěla jsem však zapomenout ani na naše nejmenší, a tak se nám v rámci Týdne knihoven při besedě s dětmi z mateřské školy na téma *Žijí mezi námi skřítki* jeden takový objevil. Má jméno Babík, přespává v knihovně a v noci rovná do regálů knížky, vyjídá můj šuplík se svačinou a přes den mi pomáhá chystat pro děti soutěže, hry a zábavu. Vytvořila jsem s ním i logo knihovny, aby se tak našim nejmenším stále připomínal a oni se k nám rádi vraceli za svým novým kamarádem a spolu s ním zažívali mnohá čtenářská i jiná dobrodružství. Zúčastnil se už lampionového průvodu a uspávání broučků a berušek, což byla závěrečná akce Týdne knihoven, které se zúčastnilo na 150 dětí a rodičů a kterou obohatil svým programem hudebník, učitel a spisovatel Marek „Šolmes“ Srazil.

Tak se tedy žije v naší knihovně. Musím říci, že když jsem do ní přede dvěma lety nastupovala, netušila jsem, jak hektický život mne čeká. Mnohý laik si myslí, že knihovnice jen sedí za pultem a půjčuje knihy, ale opak je pravdou. Je to velmi pestré a zajímavé povolání, ve kterém se člověk denně setkává s mnoha lidmi, kteří jej něčím obohacují a inspirují. Ať už ti zralejší na tréninku paměti, ti malí na dílničkách či besedách nebo můj skvělý realizační tým kamarádek a kolegů, všichni dávají mému snažení smysl a já jim za to moc děkuji.

Text a foto **IVANA BIČANOVÁ**
| knihovna@babice.eu

Jiří Mahen (vl. jm. Antonín Vančura, 12. 12. 1882 Čáslav – 22. 5. 1939 Brno), dramatik, básník a kulturní publicista, byl v únoru 1921 jmenován knihovníkem města Brna a tomuto povolání zůstal věrný po celý život. Přesto, že byl současně novinářem, dramaturgem a úspěšným spisovatelem, v knihovnictví se viděl. Řídil Spolek veřejných obecních knihovníků (SVOK), zorganizoval anketu o stavu veřejného knihovnictví a vyhodnotil ji v publikaci *Knihovna jako instituce národní* (1928). Pravidelně vystupoval na každoročních sjezdech knihovníků.

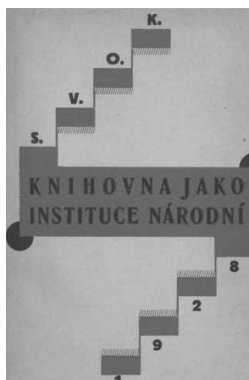
V Brně provozovala veřejnou knihovnu od roku 1891 Národní jednota pro jihozápadní Moravu, která ji po vzniku republiky nazvala Ústřední lidovou knihovnou. Šlo ovšem o spolkovou knihovnu a Brno svou městskou knihovnu zřídilo až na základě zákona o veřejných knihovnách obecních z roku 1919. Jiří Mahen po ustavení městským knihovníkem převzal stávající spolkovou knihovnu národní jednoty (10 000 svazků), knihovnu akademického spolku Zora studentů brněnské techniky (2768 svazků) a po dvou letech přípravy **zahájila v Brně činnost městská knihovna**. Mahen byl ke spolkovým knihovnám kritický, neboť podle něj neusilovaly o vzdělávání svých čtenářů a skladba jejich fondů neodpovídala potřebám moderní doby.

Své **názory na poslání knihoven** vyjádřil Jiří Mahen ve své *Knížce o čtení praktickém*, která vyšla v roce 1924 u brněnskému nakladateli S. Kočího ve čtyřech vydáních. Podal v ní nejen návod k technice duševní práce, ale poprvé se v celé šíři vyjádřil odmítavě k dřívějšímu lidovému a spolkovému knihovnictví, poukázal na nedostatky knihovnického zákona a popsal pestrou skladbu činností americké knihovny jako vzoru, k němuž by mělo naše veřejné knihovnictví směřovat. V roce 1925 zveřejnil výsledky svého prů-

zkumu o stavu a potřebách knihoven ve všech ústavech v působnosti města i dalších vzdělávacích spolků v Brně, aby poskytl podklady pro městskou knihovní radu, která se o ně měla také starat (viz *Časopis československých knihovníků*. 1925, s. 2–11). Po městě požadoval prostřednictvím knihovní rady finanční podporu všem veřejným knihovnám.

Ve své knize rovněž vyjádřil svůj názor na **postavení školních knihoven**. Kritizoval jejich nedostatky a vytýkal jim, že málo dělají pro to, aby děti našly cestu ke čtení a do knihoven. Na knihovnických sjezdech a v tisku se totiž objevily hlasy, které navrhovaly spojení školních knihoven s obecními – na školní knihovny vynakládal stát daleko více prostředků, než na kolik dosáhly obecní knihovny, a přitom jejich využití bylo velmi nízké. Z. V. Tobolka zastával radikální názor, že školní knihovny již není třeba vydržovat po vybudování husté sítě obecních knihoven. Většina veřejných obecních knihoven neměla dostatečné personální ani prostorové podmínky, a nejen proto k podobnému slučování nedocházelo. K těmto otázkám se vrátil také sjezd obecních knihovníků v Táboře, který se usnesl na rezoluci, podle které by mělo jít učitelům i knihovníkům o součinnost, ne však o slučování. Převládá názor, že každý typ knihovny má zcela jiné úkoly. Škola by měla budovat zálibu žáků k dobré četbě a pořádat také návštěvy do knihoven, naproti tomu obecní knihovna by měla při nákupu knih pamatovat na potřeby žactva a budovat dětská oddělení.

I předsednictví J. Mahena ve SVOK má svoji pohnutou genezi. V novém státě si knihovníci nejprve založili v červnu 1919 **Spolek československých knihovníků a jejich přátel**. Ten si předsevzal organizovat knihovnictví a zastupovat profesní zájmy svých členů. Na aktuální problémy

zleva:

Mahenova knížka o čtení praktickém vyšla ve čtyřech vydáních.

Obálka stejnojmenné knihy o anketě Knižovna jako instituce národní

Milíř – zpravodaj Společnosti Jiřího Mahena 19/2017

obecních knihoven se zaměřily spolkem každým rokem pořádané knihovnické sjezdy v různých městech. V roce 1926 byl spolek hlavním organizátorem mezinárodního knihovnického sjezdu v Praze. Zúčastnilo se 686 knihovníků, z toho čtvrtina ze zahraničí. Knihovnictví se sice stalo vydáním zákona v roce 1919 státem a obcemi podporovanou vzdělávací činností, zastoupení obecních knihovníků ve spolku tomu však neodpovídalo. Z celkového počtu členů jich zde byla jen třetina. Stejně jako na pražském mezinárodním knihovnickém sjezdu, tak i v *Časopise československých knihovníků* převažovaly problémy odborných a vědeckých knihoven. Ze strany lidových knihoven se projevovala dlouhodobě nespokojenost s vedením spolku.

Knihovníci městských knihoven se proto rozhodli pro vlastní platformu, na které by intenzivněji pracovali pro realizaci svých představ spojených s rozvojem zejména malých vesnických knihoven. Podnět k založení samostatného spolku knihovníků veřejných knihoven obecních vyšel ze sjezdu osvětových pracovníků a knihovníků župy jihlavské; konal se 12. a 13. prosince 1926 v Jihlavě za účasti tajemníka Ministerstva školství a národní osvěty Antonína Matuly a státních knihovnických instruktorů Leopolda Calábka a Františka Fridricha. Byl zde navržen přípravný výbor. Jihlavský podnět padl na úrodnou půdu. Již 16. ledna 1927 se konala v Brně za účasti 40 městských knihovníků z Čech, Moravy a Slezska ustavující valná hromada **Spolku veřejných obecních knihovníků** (SVOK). Starostou byl zvolen právě Jiří Mahen. Podle stanov měl SVOK sídlo v Praze, hájil a podporoval zájmy veřejných knihovníků obecních pořádáním sjezdů, porad, přednášek a výstav, vydáváním petic a publi-

kací. Ke svým zprávám využíval rubriku Lidové knihovny v časopisu *Česká osvěta*. Zde podal zprávu o ustavující schůzi L. Calábek a zdůraznil, že se SVOK nezakládá „proti nikomu“ a že bude vždy podporovat ostatní knihovníky v jejich snaze po dosažení spravedlivých požadavků, ovšem že očekává stejný postup od knihovníků vědeckých a administrativních. Charakteristickým rysem nového spolku byla výrazná snaha prosadit lepší postavení veřejných knihoven, které ve Spolku čs. knihovníků a jeho časopisu byly značně opomíjeny.

SVOK uspořádal svůj první **sjezd** spojený s výstavou v roce 1927 ve Znojmě. S referátem vystoupil také J. Mahen (*Čtení jako instituce národní*). Sjezd přijal usnesení, aby knihovníci formou ankety zjistili stav veřejných knihoven a podali představy o jejich dalším rozvoji. **Anketu** zorganizoval Jiří Mahen a vydal ji v 10. roce republiky. Knihu uvedl výrokem prezidenta Masaryka o čtení: „Říkáme z plného srdce a čistého svědomí, že i knihovny v budoucnosti musí být národní institucí. Jedinec, národ i lidstvo mají před sebou velikou budoucnost. Co jsme dosud prožívali, bylo svítání.“ Mahen nazval knižní zpracování ankety **Knižovna jako instituce národní** a poukázal v ní na nedostatky, resp. shromáždil přání knihovníků: více peněz, více nových knih, lepší místnosti a zařízení, vytvořit čítárny, příruční knihovny, oddělení pro dorost, lepší osobní poměry knihovníků apod. Z ankety vyplynulo, že zákon stanovil z finančního hlediska pro knihovny minimum, naproti tomu od knihovníků žádal maximum. Prokázalo se, že výsledky veřejného knihovnictví naplnily všeobecné očekávání. Anketa z roku 1928 dala slovo dobrovolným i profesionálním knihovníkům. Mahen zdůrazňoval vý-

chovné poslání knihoven a požadoval vypočítat „průměrného českého čtenáře“, a tak zjistit, co musí každý knihovník dělat pro jeho potřeby, pro jeho lepší budoucnost. V předmluvě vyložil současné problémy knihoven a poslání knihy. Ve dvanácti kapitolách kritizuje zastaralost knihovních fondů, zdůrazňuje práci čítáren, upozorňuje na potřebu vytváření okresních doplňovacích knihoven, součinnost veřejné knihovny se školou a na to, že největší podíl čtenářů tvoří střední vrstvy a dělnictvo. Anketa měla přesvědčit, že knihovny se staly základnou osvětového ruchu a vzdělávacím centrem veřejných činitelů. SVOK se také podílel na vytvoření **knihovnické expozice při Výstavě soudobé kultury**, která se konala v Brně k desátému výročí vzniku ČSR. U příležitosti této výstavy byl v červenci 1928 uspořádán v Brně první **celostátní lidovýchovný sjezd**, pro který SVOK připravil program do dvou sekcí – knihovní propagace a knihovní správa. V pragmatické části se snažil prosadit u Spolku knihkupců a nakladatelů a také u Svazu knihařů levnější ceny knih a knihovních vazeb pro veřejné knihovny.

Masarykův lidovýchovný ústav prováděl průzkumy, jak jsou kteří spisovatelé v knihovnách zastoupeni a jak se čtou. V městských knihovnách se v roce 1929 půjčilo devět milionů svazků převážně zábavné literatury. Jiří Mahen provedl v roce 1929 vlastní **průzkum** v městských knihovnách, který sledoval i náklady na knihy, vazby, mzdy ve srovnání s výpůjčkami, množstvím čtenářů ve vztahu k počtu obyvatel města (*Slovenská knihověda*. 1931, s. 79–80). Odpovědi ukázaly na neutěšený stav knihoven. Do eventuální novelizace knihovního zákona však zasáhla světová hospodářská krize.

Na valné hromadě SVOK v Kolíně 4. května 1930 bylo zvoleno staronové složení jeho výboru a schváleno **memorandum o potřebách veřejných knihoven obecních** (*Osvětový věstník moravskoslezský*. 1930, s. 1–3). V memorandu se požadovala novelizace knihovnického zákona, provedení šetření o desetileté činnosti knihoven, soustředění pozornosti k malým vesnickým knihovnám, provedení systemizace a ustavení samostatného oddělení pro veřejné knihovny na Ministerstvu školství a národní osvěty. Memorandum pak předala tříčlenná delegace představitelů obou knihovnických spolků (J. Mahen

a S. Rambousek za SVOK a předseda Spolku čs. knihovníků F. K. Soukup) ministrové Ivanu Děrerovi. Slíbil věnovat těmto otázkám náležitou pozornost i v souvislosti se státním rozpočtem, jenže v době hospodářské krize zůstalo jen u slibu.

Na jednání výboru SVOK 22. března 1931 v Brně bylo rozhodnuto, že spolek vydá svým nákladem **plakát, vybízející čtenáře i občany k ochraně knih** s tím, že text napíše starosta Jiří Mahen a obrázky nakreslí akad. malíř Josef Lada. Je to první zpráva o legendárním plakátu, který ovšem vyšel ve Státním nakladatelství až v roce 1934.

Začátek třicátých let 20. století byl ve znamení hospodářských problémů. V roce 1933 se snížily výdaje státního rozpočtu na podporu lidové výchovy a obecních knihoven o 60 % ve srovnání s rokem předchozím, který už byl také krácený. I to byl důvod, proč se v knihovnickém tisku ozývaly hlasy proti organizačnímu třídění sil v několika spolicích. Knihovnická činnost mohla mít podle takových názorů úspěch jen koncentrací sil knihovníků obecních a veřejných knihoven, ale i knihovníků, působících v knihovných vědeckých a administrativních. Slučovací snahy mezi oběma spolky trvaly přes dva roky. Výsledek byl oznámen na X. sjezdu československých knihovníků, který se konal v květnu 1934 v Hradci Králové. Oba knihovnické spolky jako jeho pořadatelé se na něm dohodly na změnách stanov Spolku čs. knihovníků. Bylo na něm například také dohodnuto, že knihovníci malých venkovských knihoven nemusí povinně odebrat drahý *Časopis československých knihovníků* a při zachování nižšího členského příspěvku se mohou stát členy spolku. Ten změnil název na **Ústřední spolek československých knihovníků**. Ke sloučení Spolku čs. knihovníků se SVOK došlo formálně na ustavující valné hromadě 16. června 1935. Předsedou nové organizace se stal František K. Soukup, který dlouhodobě prosazoval zájmy venkovských knihoven, místopředsedy Jiří Mahen a Josef Volf. Spolková činnost v meziválečném období hájila stavovské zájmy, v knihovnictví se zaměřovala na řešení profesních problémů a pořádání knihovnických sjezdů. Měla význam i pro vzájemné poznávání stavu veřejných knihoven v jednotlivých regionech.

JAROMÍR KUBÍČEK

| kubicek.jaromir@gmail.com

Mapová sbírka Přírodovědecké fakulty UK

Před první světovou válkou čítala sbírka sice jen kolem 6000 položek, ale poté její význam výrazně vzrostl. Stala se národní sbírkou a začala hrát významnou úlohu při jednáních o státních hranicích nebo při předání třetiny válečného archivu z Vídně. Tehdy sloužila výhradně státní správě, diplomacii a vědcům. V současnosti je plně k dispozici odborné i široké veřejnosti. Díky podpoře Ministerstva kultury v rámci programu NAKI byla digitalizována. Pro zájemce se pořádají exkurze.

→ Mapová sbírka dnes obsahuje kolem 130 000 mapových listů, 3500 atlasů, 85 glóbulů, 10 000 monografií a seriálů, dále geomorfologické a stavební modely a sbírku historických fotografií.

→ Díky podpoře Ministerstva kultury byly v rámci programu NAKI vytvořeny metodiky pro popis specializovaných dokumentů. Vzniklo 60 000 bibliografických záznamů, z nichž se generovala metadata pro další zpřístupnění 65 000 digitalizovaných map a listů z atlasů.

Mapová sbírka PĚF vznikala spolu s Geografickým ústavem UK od roku 1891. Nejprve sídlila ve Spálené ulici, poté na Karlově náměstí a od roku 1914 ve světlých a vzdušných prostorách na Albertově. Interiér byl inspirován mapovou sbírkou francouzské Národní knihovny a byl nedávno (2011–2013) na základě dobových fotografií kompletně zrestaurován (viz foto na 2. s. obálky).

Historie sbírky

Zakladatelem sbírky byl profesor Václav Švambera (1866–1939). Usiloval o to, aby vytvořil sbírku evropské úrovně a soustředil, ochránil a popsal na jednom místě kartografické fondy, zejména památky. Tehdejší Ministerstvo školství a národ-

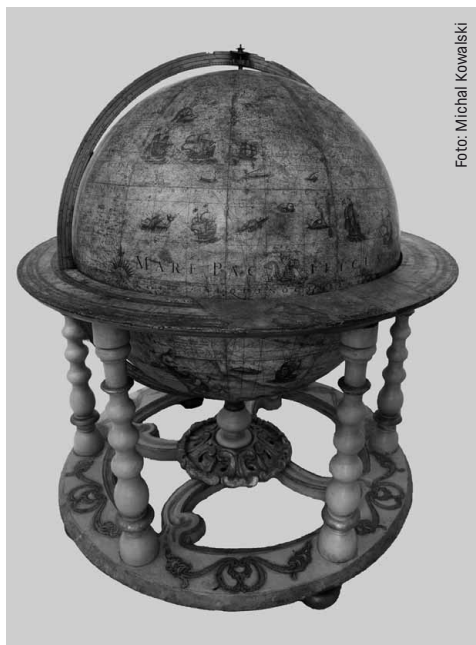

Foto: Michal Kowalski

Restaurovaný barokní glóbus z roku 1613, který byl vyroben v Amsterdamu. Měřítko 1:24 000 000

ní osvěty vyhovělo jeho žádosti a dne 29. listopadu 1920 povolilo zřízení samostatné Státní sbírky mapové republiky Československé. Tento název se užíval až do roku 1953, kdy byla poněkud násilně včleněna do Československé akade-

mie věd. Po zrušení Geografického ústavu ČSAV v roce 1993 se kolekce vrátila původnímu vlastníku – Univerzitě Karlově. Sběrka zaujímala jeden sbírkový sál o rozměrech 21 x 6,5 m, kde sídlí nepřetržitě dodnes. Původní historické prostory jsou samy o sobě jednou z jejich velkých kuriozit.

Obsah sbírky

Mapová sbírka dnes obsahuje kolem 130 000 mapových listů, 3500 atlasů, 85 glóbulů, 10 000 monografií a seriálů, dále geomorfologické a stavební modely a sbírku historických fotografií.

Velmi cenné jsou atlasy z doby renesance kartografie – od nizozemské školy až po moderní tematické, národní a regionální atlasy. K nejstarším atlasům sbírky patří vydání Ptolemaia z roku 1520. Nachází se zde také Orteliiův atlas *Theatrum Orbis Terrarum*, vydaný v Antverpách roku 1570. Jsou zde však k dispozici i jeho mladší vydání (1584, 1591, 1603). Dále jsou to atlasy Mercator-Hondiovy (1633), Janssonius-Blaeův jedenácti-svazkový *Atlas maior* vydaný v Amsterdamu (1658). Nejstarší datované mapy sbírky zobrazují plány Říma. Ať již je to Tramezzinův *Urbis Romae* z roku 1552 nebo Lafrériho *Řím* z roku 1557. Některé unikátní mapy odborníci objevili teprve díky jejich zpřístupnění v digitalizované podobě. Jedná se například o Gijsbertszovu renesanční mapu Evropy (1598), De Wittovo *Německo* (1648) nebo Camociův plán bitvy o Maltu (1565). Poslední jmenovaný dokument byl mj. nominován ve společné maltsko-české žádosti k zápisu do seznamu Světového kulturního dědictví UNESCO. Velmi cenné jsou i rukopisné originály třetího vojenského mapování (236 listů), které sbírka obsahuje. Z novějších map badatelé naleznou například mapy bývalých francouzských kolonií v měřítku 1:1 000 000, dále listy *Mezinárodní milionové mapy světa*, ale i listy mapy světa v měřítku 1:2 500 000.

Mapy českého, resp. československého území jsou zde shromážděny od nejstarších originálů nebo faksimilií přes Klaudiviana, Cringera, Aretina, Vogta, Sticha, Müllera, Fabricia, Komenského, Lazara, Lazia a Mikovinyho až do doby vojenských mapování: prvního (Josefského) z let 1763 až 1768, druhého (Františkova) z období 1819 až 1858 a třetího mapování (Františko-Josefského) z let 1876–1879. Bohatou sbírku tvoří i plány Prahy a dalších českých a evropských měst.

Dělníci továrny J. Felkla na glóby v roce 1913

Zdroj: Středoevropské muzeum v Roztokách u Prahy

Ucelenou sbírku tvoří glóby. Nejcennější pocházejí z nakladatelských domů Viléma Janszoon-Blaeuva z roku 1599 nebo od Jodoca Hondia z roku 1613. Unikátní je i pneumatický glóbus od Philippa Celly z roku 1831, složený v krabičce 9x21 cm, který má po nafouknutí průměr 113 cm. Nejstarší dochovanou monografií představuje Münsterova *Kosmografie česká* (1578).

Zpřístupnění sbírky

Sbírka byla v minulosti sice popsána v listkových katalogích, ale lokace již dávno neodpovídaly skutečnosti a bylo prakticky nemožné podle nich vyhledávat. V roce 2010 byly zahájeny revize i nový popis do Centrálního katalogu UK. Díky podpoře Ministerstva kultury byly v rámci programu NAKI vytvořeny metodiky pro popis specializovaných dokumentů. Vzniklo 60 000 bibliografických záznamů, z nichž se generovala metadata pro další zpřístupnění 65 000 digitalizovaných map a listů z atlasů. Uživatelům jsou v současnosti dostupné 24 hodin každý den prostřednictvím Digitálního univerzitního repozitáře i s geografickým vyhledáváním a propojením na Centrální katalog UK. Jen v roce 2016 si s jejich pomocí uživatelé zobrazili 460 000 objektů. Kvalitnější zobrazení s možností rychlého přiblížení detailu nebo stažení náhledů bez vodoznaků pak poskytuje Digitální mapová sbírka. Zde je možné také vyhledávat geograficky, plno-textově nebo pomocí klíčových slov.

Mapy byly agregovány do Registru digitalizace, do e-Sbirek, do EUROPEANY a do Oldmaps-online.org.

Rozhraní mapovasbirka.cz nabízí i další produkty, jako jsou glóbová sbírka, soubor geomorfologických a stavebních modelů a plastických map, webové stránky kartografů s plnými texty

a mapami, informace o průběhu georeferencování map veřejností na stránkách staremapy.cz, metodiky či publikace. Geografickou bibliografii ČR online (217 000 bibliografických záznamů) projekt výrazně rozšířil o nové kartografické dokumenty včetně připojených objektů map. Dále je k dispozici e-learningový kurz Staré mapy: katalogizace, digitalizace, analýzy. Ten se již úspěšně využíval při výuce pro studenty PŘF i FF UK, ale je otevřený a může si ho vyzkoušet každý.

Virtuální prohlídka Mapové sbírky i Kuchařovy galerie kartografie odkazuje na další službu. Každou středu je možné sbírku navštívit a prohlédnout si unikátní historický sál i průřez významnými evropskými kartografickými školami. Hosté uvidí nejstarší mapy Česka od S. Münstera, glóby z dílny Jana Felkla, Hollarovy veduty, mapy od J. A. Komenského, P. J. Šafaříka, J. B. Homanna, H. Hondia, A. Ortelia, G. M. Seuttera, P. Mortiera, G. Delislea nebo od Gervasia z Tilbury. Zájemci zde najdou i výstavy dostupné v elektronické podobě prostřednictvím univerzitního repozitáře

Digitoolu. Ty si mohou nejen prohlédnout, ale i zdarma zapůjčit například pro knihovnu.

Výstava

V předšálí sbírky i ve sbírce samé probíhala během léta do konce listopadu 2017 výstava věnovaná 200. výročí narození zakladatele roztocké manufaktury na výrobu glóbů Jana Felkla (recenzi exkluzivního katalogu k této výstavě naleznete na s. 113). Expozice byla vytvořena ve spolupráci se Středočeským muzeem v Rostokách u Prahy. Představovala dodnes světoznámou firmu, její stoletou historii, výrobky, především glóby, teluria a planetária. Dokonalé řemeslné provedení, kvalitní kartografický popis ve spojení se 17 jazykovými mutacemi zajistily podniku a jeho majitelům úspěch. Návštěvníci si mohli prohlédnout glóby v různých velikostech a provedeních. Expozici doprovázela videoprojekce o výrobě glóbů. Tato výstava je putovní, a je tedy možné si u autorky příspěvku zamluvit její zapůjčení.

EVA NOVOTNÁ | eva.novotna@natur.cuni.cz

Neušlo nám

Mezinárodní den darování knih

O bližší informace k projektu Mezinárodní den darování knih (IBGD), který letos proběhne již posedmé, do kterého se zapojují také knihovny z ČR a letos druhým rokem i internetové knihkupectví Martinus.cz a který byl vtipně stanoven zrovna na den sv. Valentýna 14. 2., jsem požádal jeho hlavní organizátorku paní Emmu Perry, jež mi ochotně vyhověla. Působí v této roli již pět let.

Akce je duchovním dítětem americké bloggerky Amy Broadmoore a je iniciativou na zcela dobrovolné bázi. Vznikla v roce 2012 několik dní před 14. 2. Samotná Emma se o ní dozvěděla ze sociálních sítí. O rok později ji Amy požádala, aby se řízení akce ujala. S nedočkavostí se tedy do toho pustila. Od té doby se IBGD rozšířil natolik, takže je skutečně mezinárodním podnikem. Každým rokem vytváří propagační plakát nějaký ilustrátor dětských knih. Letos je jím mladá britská autorka a ilustrátorka Elys Dolan (viz 3. s. obálky), která kromě plakátu navrhla i záložky do knih a exlibris (vše je k dispozici k bezplatnému stažení na www.bookgivingday.com). V roce 2018 se kromě České republiky zapojily i subjekty z Austrálie, Fidži, Filipín, Francie, Indie, Itálie, JAR, Kambodže, Kanady, Maďarska, Německa, Népálu, Nigérie, Nového Zélandu, Rumunska, USA a z Velké Británie.

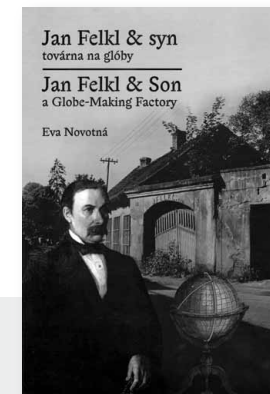
Darování knih probíhá různým způsobem. Dostali je dětští uprchlíci v Calais, v Kapském Městě vznikla nová knihovna, v Melbourne v roce 2014 jimi byli obdarováni pacienti dětské nemocnice. U nás se darované knihy – nové i vyřazené z domácích knihoven – dostaly např. do čekáren lékařů, mateřských škol, dětských domovů, nízkoprahových zařízení nebo kaváren. „*My jsme se v letošním roce rozhodli s kolegy a kolegyněmi z knihkupectví a našimi spolupracovníky z různých nakladatelství věnovat knihy například do nemocnic, domovů pro seniory, azylového domu pro oběti násilí či organizace, která se zabývá péčí o umírající,*“ uvedl Dušan Murčo z Martinus.cz.

JAROSLAV CÍSAŘ | ctenar@svkkl.cz

Recenze

Když glóby hýbaly světem

NOVOTNÁ, Eva. Jan Felkl & syn, továrna na glóby – Jan Felkl & Son, a Globe-Making Factory. Přel. Lucie Lukavská. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2017. 183 s. ISBN 978-80-7444-053-3.

V létě a na podzim 2017 proběhla v Praze na Albertově ve spolupráci Geografické sekce Přírodovědecké fakulty UK a Středočeského muzea v Rostokách u Prahy velká souborná výstava připomínající 200. výročí narození a 130. výročí úmrtí Jana Felkla, zakladatele a majitele továrny na glóby v Rostokách u Prahy. Firma, která existovala v letech 1854–1952 a byla největší manufakturou tohoto druhu v Rakousko-Uhersku, zásadním způsobem ovlivnila kvalitu a rozvoj učebních pomůcek ve druhé polovině 19. století a na začátku 20. století. Felklovy glóby a teluria byly známy rovněž za hranicemi monarchie i v zámoří. Výrobky se značkou Jan Felkl & syn získaly mnoho ocenění na výstavách doma i v zahraničí.

Mapová sbírka Přírodovědecké fakulty UK prakticky od svého vzniku v roce 1891 systematicky shromažďovala produkci roztocké manufaktury. Jejím výzkumu se od 50. let minulého století věnoval český globograf Ludvík Mucha,

který o ní i publikoval. Z jeho článků dnes citují vědci z celého světa, antikváři i pořadatelé aukcí starožitností.

Kurátoři výstavy měli tedy na co navazovat, z čeho vybírat zajímavé exponáty a připravit putavé výstavní postery s množstvím obrazového materiálu. Ovšem i ta nejlepší výstava někdy skončí. Zdařilým, trvalým a pečlivě připraveným dokumentem o téhle výstavě je česko-anglická publikace *Jan Felkl & syn, továrna na glóby / Jan Felkl & Son, a Globe-Making Factory* od Evy Novotné, současně ředitelky Mapové sbírky, která se rovněž zasloužila o uspořádání a realizaci výstavy. Kvalitně vytištěná kniha se spoustou dobového obrazového materiálu, bohatým poznámkovým aparátem, tabulkovými přílohami včetně soupisu dochovaných a zdokumentovaných glóbů a podrobné bibliografie je záslužným vydavatelským počinem.

JAROSLAV CÍSAŘ | ctenar@svkkl.cz

PROVOZNÍ DOBA MAPOVÉ SBÍRKY A JEJÍ DOSTUPNOST

Badatelské hodiny: úterý a čtvrtek: 10.00–12.00 13.00–15.00 hod.

Exkurze: středa: 10.00–17.00 vstupné: dospělí 70 Kč, děti (6–15 let), studenti a důchodci 40 Kč, děti do 5 let a držitelé ZTP zdarma (bezbariérový přístup z boku budovy – Votočkova ulice), studenti a zaměstnanci PŘF UK zdarma. Skupinové prohlídky (10–15 osob) se hlásí předem.

Dostupnost sbírky: rozhraní mapové sbírky: www.mapovasbirka.cz, Digitální mapová sbírka: <http://mapovasbirka.cz/geonetwork>, Digitální univerzitní repozitář: <http://mapy.repozitar.cuni.cz>, staremapy.cz: <http://staremapy.cz>, světový portál mapových sbírek Oldmapsonline: <http://www.oldmapsonline.org/>, eSbírky: <http://www.esbirky.cz/hledat/rychle/vysledky?institution=7789874&keywords=mapy&order=relevance>, Registr digitalizace: <http://registr.digitalizace.cz/rdcz/>, EUROPEANA: http://www.europeana.eu/portal/en/search?f%5BCOUNTRY%5D%5B%5D=czech+republic&f%5BDATA_PROVIDER%5D%5B%5D=Mapov%3%A1+sb%3ADrka+P%3C%99%3C%ADrodov%3C%9Bdeck%3CA9+fakulty+UK+v+Praze&view=grid

MACHOVÁ Anna a Martin VRBA. Škrty se těžko napravují. *A2: Výtvarné umění*, č. 3 (20180131), s. 10. ISSN 1803-6635.

Rozhovor s předsedkyní Odborového svazu pracovníků kultury a ochrany přírody (OSPKOP) PhDr. Annou Machovou na témata: vznik odborového svazu, spojení kultury a ochrany přírody, členská základna, organizační struktura, činnost svazu, postavení knihoven v tomto svazu, nejvíce základní odborové organizace v Národní knihovně ČR a specifických problémů zaměstnanců knihoven. Poslední část je zaměřena na problematiku financování kultury a kulturních institucí v minulosti i současnosti.

ZÁBRODSKÁ Kristina. Knihovna budoucnosti. *CITY LIFE: City art*, č. 1 (20180126), s. 62.

Článek věnující se 300letému výročí založení Národní technické knihovny popisuje historii a důvody vzniku této instituce. Podrobněji se zaměřuje na architektonickou soutěž v roce 2000 a vítězný návrh budovy. Detailněji popisuje specifické technické zajímavosti a unikátnosti řešení (například protipožární opatření, klimatizaci apod.). Dále představuje nabídku služeb studentům a návštěvníkům knihovny.

FOBEROVÁ, Libuše a Denisa DOLEŽALOVÁ. Věřím, že do pěti let bude stát nová budova knihovny. *Právo: Severní Morava a Slezsko*, č. 1 (20180102), s. 9. ISSN 1211-2119.

Rozhovor s novou ředitelkou Moravskoslezské vědecké knihovny PhDr. Libuší Foberovou, Ph.D., (ve funkci od července 2017) o výstavbě nové budovy této knihovny, znovuotevření projektu „Černé kostky“ (tento projekt je starý 15 let a jsou v něm nutné určité inovace), dále o plánovaných službách čtenářům, budoucnosti knihoven a knih.

ZÍDEK, Petr. Český čtenář. *Lidové noviny: Orientace*, č. 297 (20171223), s. 19. ISSN 0862-5921.

V úvodu článku jsou předložena data o nákupu knih v České republice v průběhu roku, dále autor porovnává českou knižní produkci od devadesátých let 20. století až do současnosti, věnuje se například nástupu e-knih. Shrnuje výsledky průzkumu čtenářů, který proběhl pod názvem

Česká čtenářská republika – Generace, fenomény, životopisy (autor J. Trávníček). Popisuje rozdělení české čtenářské veřejnosti do čtyř generací, důvody čtení a také důvody nečtenářství. Věnuje se fenoménům, jako jsou: povinná četba, kniha jako médium, knižní čtvrtky, síť knihoven aj.

DOLANSKÁ, Jitka. Postižené navádějí akustické majáčky. *Mladá fronta Dnes*, č. 14 (20171204), s. 14. ISSN 1210-1168.

Informativní článek popisuje, jak Městská knihovna v Chebu nechala díky grantu Ministerstva kultury z programu Knihovna 21. století na obou budovách nainstalovat akustické majáčky, které mohou nevidomí aktivovat na dálku univerzálním spínačem – a to vše ve spolupráci s Emilem Miklášem z TyfloCentra. Dále informuje o zavedení nové služby ozvučeného portálu FriendlyVox, který usnadňuje přístup k informacím a službám z internetu. To slouží nejen nevidomým a slabozrakým, ale i seniorům.

PLUHAŘ, Adam. Univerzita bude mít knihovnu za 100 milionů. *Mladá fronta Dnes: Kraj Liberecký*, č. 11 (20180113), s. 18. ISSN 1210-1168.

Autor v článku představuje plány na vybudování nové knihovny Technické univerzity v Liberci (TUL). Čtyři dílny liberecké univerzity by se měly změnit v novou moderní knihovnu a přitom zachovat industriální ráz budovy. Rekonstrukce by měla přijít zhruba na 100 milionů korun a stojí za ní tým děkana Fakulty umění a architektury TUL Zdeňka Fránka. Současná univerzitní knihovna sídlící ve Voroněžské ulici se bude specializovat na potřeby Ekonomické fakulty této univerzity.

VITINGER, Jan. Nejstarší knihovna oslaví výročí i poštovní známkou. *Mladá fronta Dnes: Kraj Plzeňský*, č. 24 (20180129), s. 14. ISSN 1210-1168.

Příspěvek popisuje vznik nejstarší ryze české knihovny v Radnici nedaleko Rokycan, důvody vzniku knihovny, osobnosti podílející se na jejím vzniku, důležité mezníky v historii této instituce apod. Dále se věnuje současnosti – čtenářům, službám knihovny, akcím pro veřejnost, velikosti fondu a také poštovní známce vydané při této významné příležitosti.

Přípravila **RENÁTA SALÁTOVÁ**

Fantastická archeologie a čeští spisovatelé z maturitních otázek

Foto: Michaela Pexová

Čtenář a fanoušek fantastické literatury má dnes dojem, že právě prožívá největší boom žánrů fantasy a sci-fi. Od knihovnic i knihkupců víme, že v nepřeborné nabídce fantasy i sci-fi knih je nejvíce zájem o zahraniční autory. Jak je to tedy s tuzemskými autory? Pojďme se v tomto díle podívat, na jaké tradici mohou čeští autoři stavět a jaká je historie tvorby fantastických žánrů u nás.

- V naší republice existuje už přes tři desítky let rozšířená subkultura, která je založena na společném jmenovateli, na literární fantastice.
- Stává se, že mladí čtenáři jsou fascinováni tím, že slovo „robot“ je českého původu. Když pak lehce dojdou k etymologickému základu staročeského slova „robot“, z něhož ho Josef Čapek stvořil, jsou udiveni sami sebou.

Vilémovo vydání Honby za meteorem J. Verna

Podhoubí žánru

Lidská fantazie je bezbřehá a od počátků vyprávění se příběhy vylévají z koryt pravděpodobného a možného. Jazyk je uzpůsoben k vytváření slov a k jejich splétání, které v lidské mysli zažehnou plamen představivosti. Co dokážeme pojmenovat a popsat, dokážeme si i představit. Jak moc je tedy pro posluchače a později pro

čtenáře důležitá vazba k realitě? U příběhu se mnohdy ani neptáme, jak je to možné, ale necháme se unášet silou vyprávění a zajímá nás jediné, jak to dopadne. Plavíme se po fantastických mořích s Odysseem, abychom změnili své síly s Charybdou, čelíme bouřím seslaným samotným Poseidonem a pokoušíme se přelstít

mocnou čarodějnicí Kirké. *Epos o Gilgamešovi* ani artušovské legendy se nesnaží konfrontovat realitu s fantastickými světy, o kterých vyprávějí. Přesto zasévají první semínka zájmu.

Průkopníci žánru sci-fi a fantasy u nás

Kdo tedy z českých autorů jako první píše literaturu, kterou můžeme označit za fantastiku? Ondřej Neff považuje za jedno z prvních děl fantastické literatury v českém prostředí *Labyrint světa a ráj srdce*. Jiní tvrdí, že záměrem Komenského bylo jen neobvyklé nastavení literárního zrcadla, ve kterém se odráží skutečný svět. Podle nás není podstatné, zda toto dílo už je, či ještě není fantastikou. Podstatnějším shledáváme, že Komenského alegorie vznikla, fantastice předchází a ohlašuje neutuchající zájem dalších a dalších generací čtenářů.

Po Komenském lze jmenovat Nerudu či Arbesa, pak Čapka. Sci-fi a fantasy literatura často čelí nálepkám a znovu a znovu je třeba dokazovat, že nejde jen „brak“, „pustou zábavu“ či „fantasmagorii“. Kteří kritici by se však odvážili podobnými pohrdavými slovy označit tvorbu těchto našich předních literátů?

Ty pomůžeš mně a já zase tobě

Následující odstavce se nesnaží být opakováním již dávno řečeného. Předpokládáme, že uvedené spisovatele a jejich díla znáte možná lépe než my. Uvedení ctihodní klasikové mohou posloužit coby stručný podklad pro besedy s mladými čtenáři na téma sci-fi a fantasy. Jen samotná zmínka o tom, že klasičtí spisovatelé z učebnic literatury se věnovali stejným žánrům, jaké v současné době hýbou (nejen) literárním světem, by mohla čtenáře zaujmout.

Jména z encyklopedií, učebnic a maturitních otázek na straně jedné a na straně druhé paralelní světy, cestování časem, horory, předvídaní vynálezů, dobývání vesmíru! Kdo by to do těch učebnicových klasiků řekl? A na oplátku možná něco z tvorby těchto velikánů uvizne v hlavách dnešních čtenářů.

Jan Amos Komenský (1592–1670) a Labyrint světa a ráj srdce

Dnes jsme zahlceni dystopickými díly, leč historie si libovala v utopiích. Dokonce byl tento literární žánr vnímán jako důležitý představitel vážné

literatury. Utopické představy o ideální společnosti předkládá Platón či svatý Augustin, komiky ho nahlíží v *Gulliverových cestách* Swift, s alternativní verzí společnosti přichází i Komenský.

Z pohledu čtenářů fantastiky vystavěl v *Labyrintu světa a ráji srdce* (1623) paralelní svět, který má své vlastní zákony a řád. Tato ideální říše křesťana je vložena do srdce věřícího. Komenského svět je vlastně město obklopené nicotou, utopické místo na ostrově obehnaném vysokou zdí. Poutník, který nás provází tímto svérázným krajem, je předobrazem mnoha hrdinů v pozdějších románech sci-fi či fantasy. Ti nám během svého dobrodružného putování také popisují existenci jiných světů, jejich přírodní zákony a obyvatele či konflikty při setkání s nimi.

Komenský si byl vědom, že drama, kterým je hledání smyslu života, lépe nahlédneme v alegoricky pojatém světě. Podobně jako dnes běžně připodobňujeme své možnosti čelit zlu k putování hobitů, svá rozhodnutí konfrontujeme se světem bradavické školy, vliv médií poměřujeme pravidly reality show z *Hunger Games*.

Jakub Arbes (1840–1914) a jeho hororová romaneta

Současní čtenáři milují horory. Ostatně obliba hororového krále Stephena Kinga stále stoupá, naposledy ji oživila zdařilá filmová adaptace jeho tisícistránkového románu *To*. I v našich zemích se hrůzostrašné příběhy těšily od nepaměti zvýšené pozornosti. Jedním z hlavních autorů byl Jakub Arbes, který má k fantastice ještě blíže než Komenský. Arbes sám svá díla označil jako *romaneta*. Tajuplné texty s děsivou atmosférou v sobě skrývají motivy sci-fi či nadpřirozena, tedy fantasy.

Newtonův mozek pojednává o stroji času, díky němuž můžeme nahlížet do minulosti. Další text *Svatý Xaverius* vypráví o zakódovaných sděleních a symbolech (zdravíme Dana Browna) vedoucích k objevení pokladu.

Film z roku 1980 *Svatý Xaverius* (v hlavní roli s Viktorem Preissem) je nejen životopisný film o pražském novináři a spisovateli Arbesovi, ale je v něm také významně implementován i motiv ze stejnojmenného romaneta.

Jan Neruda (1834–1891) a první básně z kosmu

Pisně kosmické netřeba představovat. Kdo by neznal úžasné „*Jak Ivoové bijem o mříže*“.

Jan Neruda se ale věnoval typické sci-fi (ačkoli toto označení pro fantastický žánr vzniklo až ve dvacátých letech 20. století).

Fejeton *Zcela věrná zpráva o tom, jak to bylo 24. února roku 1972* napsal Neruda v roce 1872. Předvídal, že Praha v budoucnosti bude ovládnána pouze ženami. Muži bez ženského doprovodu budou zatýkáni. Ovšem stačí, když z kanálu před ženskou vojenskou jednotkou vyleze malá myška... Ve fejetonu z roku 1877 *Telefon a telegraf optický* Neruda předpovídá vznik televize, a dokonce předvídá jméno toho vynálezu, začínající na tele... (Jistě, bude to televize.)

Ivan Adamovič, editor a kritik zabývající se literární fantastikou, připravil v roce 2000 antologii *Vládcové vesmíru*, do které zařadil od Jana Nerudy povídku *1978* z roku 1890. Ještě starším kouskem jsou *Náčrtyk z roku 2070* od Svatopluka Čecha, který autor napsal v roce 1870, tedy o dvě stě let dříve, než se děj odehrává.

Svatopluk Čech (1846–1908) a cestování pana Broučka časem i do vesmíru

Cestování časem a dobývání vesmíru patří k nejpoužívanějším motivům sci-fi. Stačí zmínit ctihodného měšťana pana Broučka a je jasno. *Pravý výlet pana Broučka do Měsíce* patří do zlatého odkazu naší literární fantastiky stejně jako *Nový epochální výlet pana Broučka, tentokrát do patnáctého století*. Ano, stále se pohybujeme na poli čiré sci-fi, a to v našich končinách před 130 (!) lety, v roce 1888.

Karel Čapek (1890–1938) a jeho mloci, roboti i jaderné bomby

Výčet klasiků ukončíme největším borcem, kterého pravověrní scifisté všech generací dodnes vzývají jako jediného Vyvoleného. Karel Čapek (nezapomeňme na bratra Josefa a jeho světoznámé slovo „robot“) svými nadčasovými díly výrazně pronikl do světové sci-fi literatury.

Stává se, že mladí čtenáři jsou fascinováni tím, že slovo „robot“ je českého původu. Když pak lehce dojdou k etymologickému základu staročeského slova „robot“, z něhož ho Josef Čapek stvořil, jsou udiveni sami sebou. (Mezi námi, totéž funguje u světoznámého výrazu „pistole“, který vznikl z pojmenování husitské palné zbraně, z „pišťaly“.)

Věnovat se v rámci dvou odstavců vlivu Karla Čapka na českou (a s „roboty“ dokonce i na světovou) fantastiku není možné. Hra *R.U.R.* se dostala na světová pódia, *Válka s mlouky* je mrazivý román se záznamem konce světa, *Krakatit* předznamenává jadernou apokalypsu, *Továrna na Absolutno*, román-fejeton, je o vynálezu, který lidstvo opět přivede ke světové válce. Patří sem *Bílá nemoc* a popisovaný boj (nejen) se smrtící epidemií (zdravíme Michaela Crichtona) a další a další díla. Čapkovy příběhy jsou nesmrtelné a stejně jako u velikána Jana Amose polidšťují „povinné“ klasiky na nadšené snílky a milovníky dobrodružství (jak se dnes říká – akce).

Od Čapka k fandumu

Tím končí „klasická část“, která by měla pomoci vysvětlit nadšeným mladým zájemcům o sci-fi a fantasy literaturu, že i v suchopárných učebnicích literatury mohou objevit autory vskutku fantastické. Současní čtenáři přistupují ke svým oblíbeným žánrům mnohem sofistikovaněji než dřívější generace. Ano, jsou tu jiné možnosti, ale také jiné zkušenosti.

V naší republice existuje už přes tři desítky let rozšířená subkultura, která je založena na společném jmenovateli, na literární fantastice.

Učitelé literatury často ani netuší, že studenti, o kterých nemají valné mínění, nejenže hltají mnohasetstránková díla, ale ještě se scházejí a dobrovolně diskutují o knihách i vlastních tvorech. Tato subkultura, které se budeme věnovat v dalších dílech, přirozeně propojuje autory, překladatele a čtenáře několika generací. Příště se tedy vypravíme za současnými „scifisty“ a „fantazáky“, abychom zjistili, že literární tradice je stále živena mladou krví. Někdy doslova.

JIŘÍ W. PROCHÁZKA

jirka.walker28@gmail.com

KLÁRA SMOLÍKOVÁ

klara.smolikova@tiscali.cz

Před 150 lety, **1. 4. 1868**, se narodil francouzský básník a dramatik **Edmond Rostand** († 1918), autor *Cyrana z Bergeracu*, jedné z nejslavnějších her světového repertoáru, uvedené poprvé v roce 1897. Rostand už podobného úspěchu nikdy nedosáhl. Z dalších her jmenujme tituly *Vzdálená princezna*, *Samaritánka*, *Orlík* (o synovi císaře Napoleona Bonaparta) či *Jasnozpěv*.

Před 120 lety, **3. 4. 1898**, se narodil **Michel de Ghelderode** († 1962), belgický autor vizionářsky laděných expresionistických her, např. *Balady o velkém kostlivci*.

Před 60 lety, **6. 4. 1958**, zemřel **Vítězslav Nezval** (* 1900), český básník, prozaik, dramatik a překladatel, představitel poetismu 20. let (*Podivuhodný kouzelník*) a surrealismu 30. let (*Praha s prsty deště*, *Absolutní hrobař*); po válce psal verše poplatné tehdejší době (*Veliký orloj*, *Zpěv míru*); autor básnického dramatu *Manon Lescaut* i surrealistických próz (např. *Pražský chodec*); překládal francouzské básníky (Rimbauda, Bretona, Eluarda aj.).

Před 140 lety, **10. 4. 1878**, se narodil český prozaik **Eduard Štorch** († 1956), autor dobrodružných příběhů z pravěku pro mládež *Lovci mamutů* či *Osada Havranů*.

Před 70 lety, **13. 4. 1948**, se narodil slovinský prozaik, dramatik, esejista a publicista **Drago Jančar**, autor románů *Galejník*, *Polární záře* či *Kateřina, páv a jezuita* nebo her *Špiclování Godota* či *Halstat*; český vyšly také povídky *Přízrak z Rovenské* nebo eseje *Brioni* a *Příběhy z Jákobova žebříku*.

Před 50 lety, **13. 4. 1968**, zemřela významná česká herečka a spisovatelka **Olga Scheinpflugová** (* 1902), manželka Karla Čapka, členka Národního divadla v Praze (1929–1968), autorka *Českého románu* či vzpomínek *Byla jsem na světě* a divadelních her.

Před 140 lety, **15. 4. 1878**, se narodil švýcarský prozaik **Robert Walser** († 1956). Tři značně autobiografické romány vydal v rychlém sledu v letech 1907 až 1909: *Sourozenci Tannerovi*, *Pomocník* a *Jakob von Gunten*. Napsal také řadu povídek, kratších textů, zápisků a poznámek. V češtině vyšly tři zmíněné romány a výběry

z povídek a jiných textů *Pěší putování*, *Život básníka*, *Večerní čtení* a *Mikrogramy* a delší povídka *Procházka*.

Před 90 lety, **19. 4. 1928**, zemřel český filozof, prozaik a dramatik **Ladislav Klíma** (* 1878), autor próz *Utrpení knížete Sternenhocha* či *Slavná Nemesis*.

Před 20 lety, **19. 4. 1998**, zemřel mexický básník a esejista **Octavio Paz** (* 1914), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1990); česky vyšly výběry z básní *Na břehu světa* a *Pták vteřiny*, soubor esejů *Luk a lyra* a monografie *Sor Juana Inés de la Cruz aneb Nástrahy víry*.

Před 40 lety, **20. 4. 1978**, zemřel **Ferdinand Peroutka** (* 1895), český publicista, kritik, prozaik a dramatik; od roku 1948 působil v exilu (Anglie, USA); autor monumentálního *Budování státu* o československé politice v letech 1918 až 1923, fejetonů i divadelních her či románů *Obлак* a *valčík* a *Pozdější život Panny*.

Před 80 lety, **21. 4. 1938** (datum není známo přesně) byl za stalinistických čístek popraven ruský prozaik **Boris Pilňak** (* 1894), autor románu *Nahý rok*.

Před 110 lety, **23. 4. 1908**, se narodil **Egon Hostovský** († 1973), jeden z nejvýznamnějších českých spisovatelů 20. století. Druhou světovou válku prožil v emigraci, do níž odešel znovu v roce 1948. Před válkou psal psychologickou prózu s etickým rozměrem (např. *Žhář*), po válce používal prvky existencialismu (*Cizinec hledá byt*), v druhé emigraci se přiklonil ke grotesknosti a ironii a k častému tématu ztracené existence (*Nezvěstný*, *Dobročinný večírek*, *Půlnoční pacient*, *Všeobecné spiknutí*, *Tři noci*, *Epidemie*). Je také autorem vzpomínek *Literární dobrodružství českého spisovatele v cizině*.

Před 70 lety, **23. 4. 1948**, se narodil francouzský básník a prozaik **Pascal Quignard**, autor románu *Všechna jitra světa* o barokním skladateli Marinu Maraisovi, který byl úspěšně zfilmován; nositel Goncourtovy ceny za *Bludné stíny*.

Před 70 lety, **28. 4. 1948**, se narodil anglický prozaik **Terry Pratchett** († 2015), autor oblíbeného rozsáhlého cyklu 41 fantasy románů *Úžasná Zeměplocha* (*Barva kouzel*, *Soudné sestry*, *Čarodějky na cestách*, *Noční hlídka* aj.).

Portréty archiv autora

Počátkem 20. století vznikla na Novém Zélandu legislativa k uložení a uchování tištěných dokumentů a v 21. století se rozšířila o ochranu a archivaci elektronických informačních zdrojů. Tamější Národní knihovna získala nové funkce s ohledem na správu digitálního dědictví a právo povinného výtisku. Uchovávání zákonných kopií dokumentů na celém světě je důsledkem globalizace a činnosti mezinárodních organizací (UNESCO, IFLA). Novozélandský systém má své kořeny v britské legislativě, ale historická a institucionální zkušenost jeho Národní knihovny se podstatně liší od zkušeností Spojeného království. Knihovna vznikla až v roce 1965 a v následujících letech se stala primární institucí pro ochranu dokumentárního dědictví. Její vznik umožnil přístup k informacím všem občanům; v předchozím období sloužily knihovny především privilegovaným vrstvám společnosti. Nová legislativa ukazuje ochotu novozélandských vlád přijmout argumenty týkající se významu dokumentárního dědictví pro novozélandskou společnost.

(IFLA Journal – Volume 43, Number 4, December 2017, s. 379–390)

Bavorská státní knihovna digitalizuje významnou knihovnu Maximiliana hraběte z Montgelas, který byl klíčovou postavou bavorských dějin počátku 19. století. Maximilián hrabě z Montgelas (1759–1838), je považován za tvůrce moderního bavorského státu. Tento vyškolený právník budoval knihovnu již od mládí. Na konci jeho života měla 13 000 svazků, 70 rukopisů, 340 map, 35 atlasů a 2 glóby. V dubnu roku 1971 se bavorské státní knihovně podařilo získat tuto jedinečnou knihovnu od dědiců, a byla tak zachována v jedinečné celistvosti. Knihy zahrnují období od počátku 16. století do poloviny 19. století. Více než 8000 titulů je v němčině, následuje francouzština (5 600 titulů), latina s 736 tituly a angličtina (674 titulů). Převažují zde knihy, které hrabě potřeboval ke své každodenní práci, a důraz jednoznačně kladl na současné publikace. Ministr Montgelas se o svoji knihovnu velmi dobře staral a od roku 1813 byl za vedení jeho knihovny zodpovědný knihovník Martin Schrettinger; bývalý benediktinský mnich. Ten ji odborně zkatologizoval a snažil se o třídě-

ní do systému podle odborných skupin, který později převedl i do jiných knihoven. Systematický katalog rukopisů a tisků z roku 1872 vytvořil základ pro převod do bavorské státní knihovny v polovině osmdesátých let. Knihovna byla digitalizována jako součást projektu společnosti Google, a je tak přístupná celosvětově. (*BibliotheksMagazin – Jahrgang 12, Ausgabe 36, Oktober 2017, s. 50–53*)

Rozvoj informačních technologií a internetu vytyčil cestu k rozvoji otevřené vědy (Open Science) a otevřeného vzdělávání (Open Education). Do popředí se dostala problematika otevřených dat (Open Data), otevřeného přístupu (Open Access) a otevřených vzdělávacích zdrojů (Open Educational Resources). Všechny jmenované oblasti mají vysoký přínos pro rozvoj společnosti. Důležitým požadavkem z hlediska otevřenosti je vyrovnání autorských práv, umožňující zpřístupňování autorských děl co nejširší veřejnosti. Jedna z možností, jak správně zabezpečit realizovatelnost otevřeného přístupu, jsou veřejné licence, které upravuje autorský zákon. Pro tento účel se jako nejvhodnější jeví veřejné licence Creative Commons (CC). CC je americká nezisková organizace, která od roku 2001 vyvíjí snahy v oblasti šíření a zabezpečování právní infrastruktury na podporu využívání a výměny výsledků tvořivé duševní činnosti, poznatků a vědomostí formou otevřeného přístupu. Pro naplnění tohoto cíle vytvořila standardizované typy licencí vyjádřených mezinárodně uznávanými zkratkami nebo piktogramy. Licence CC doplňují autorský zákon a jejich podstatou je vědomé vymezení autorských práv k určitému dílu s cílem umožnit jeho využívání veřejností. Vznikají kombinací několika základních vlastností, které popisují, jaká práva si chce držitel autorských práv ponechat a jakých se chce vzdát. V praxi to znamená, že když autor označí své dílo některým piktogramem licencí CC, uděluje tak souhlas s jeho použitím za specifických podmínek dané licence. Aplikaci licencí CC jako užitečného nástroje na legální ošetření využívání díla doporučuje i Evropská komise a spolupráci nabízí slovenská pobočka CC.

(*Bibliotheca Universitatis – Ročník 1, číslo 2, 2017/2018, s. 10–11*)

Novinky knihovnické literatury

KNIHOVNICTVÍ

Teorie. Řízení a organizace

■ **Bibliothèques en France 1998–2013** [Knihovny ve Francii 1998–2013]. Sous la direction d'Yves Alix. Paris: Electre – Édition du Cercle de la Librairie, 2013. 279 stran. Collection Bibliothèques.

ISBN 978-2-7654-1409-4 *Kfe 40.792*

■ **ESTEP, Erik a Nathaniel F. ENRIGHT, eds. Class and librarianship: essays at the intersection of information, labor and capital** [Třída a knihovnictví: eseje na křižovatce informací, práce a kapitálu]. Sacramento, CA: Library Juice Press, 2016. 180 stran.

ISBN 978-1-936117-74-1 *Kea 40.723*

■ **JUSTIN, Urška a Marta Starbek POTOČAN, sest. Odstřti spomini: 110-letnica knjižničarstva na Domžalskem** [Odstraněné vzpomínky: 110 let knihovnictví v Domžalsku]. Domžale: Knjižnica, 2015. 87 stran, 8 nečíslovaných stran; ilustrace, portréty, faksimile (některé barevné).

ISBN 978-961-285-098-2 *Kdb 40.636*

■ **RYDELL, Anders. Zloději knih: pátrání po zmizelých knihovnách. Ze švédského originálu přeložila Olga Bažantová.** Zlín: Knihovna Zlín, 2017. 471 stran; ilustrace, portréty, faksimile. Tema, sv. 27.

ISBN 978-80-7473-532-5 *Kdb 40.726*

■ **Statistická ročenka České republiky 2017.** Praha: Český statistický úřad, 2017. 823 stran; grafy, mapy, tabulky.

ISBN 978-80-250-2778-3 *Kqx 40.606*

Organizace knihovních fondů

■ **Archiving 2015: May 19–22, 2015: Los Angeles, CA: final program and proceedings** [Archivace 2015: 19.–22. května 2015, Los Angeles: program a materiály z konference]. Springfield: Society for Imaging Science and Technology, 2015. 140 stran; ilustrace.

ISBN 978-0-89208-314-5 *OI 40.716*

■ **GÖSSEL, Gabriel a Filip ŠÍR. Recorded sound in Czech Lands 1900–1946** [Zaznamenaný zvuk v českých zemích 1900–1946]. Translation to english: Confero s.r.o. Brno: Moravian Library, 2016. 205 stran; ilustrace (převážně barevné), faksimile.

ISBN 978-80-7051-218-0 *Oaae 40.772*

Úplný přehled novinek najdete na adrese <http://ipk.nkp.cz/knihovnicko-institut/knihovna-knihovnicke-literatury/Prirustky.htm>

■ **SOBOTKA, Jan. Lobkowiczská mapová sbírka.** Praha: Národní knihovna ČR, 2017. 133 stran; ilustrace (převážně barevné), mapy, faksimile. ISBN 978-80-7050-682-0 *Oaaf 40.776*

Sítě knihoven

■ **ERKAJEVA, G. D. Seľskaja biblioteka – biblioteka univerzal'nogo naznačeniĭa** [Vesnická knihovna – knihovna univerzálního poslání]. Moskva: Paškov dom, 2016. 342 stran, 6 nečíslovaných stran obrazové přílohy; barevné ilustrace.

ISBN 978-5-7510-0684-6 *Teg 40.601*

■ **Jahresbericht 2016** [Ročenka 2016]. Zürich: Zentralbibliothek Zürich, 2017. 47 stran; barevné ilustrace, tabulky, faksimile. *Teb 9.946/B*

■ **KRMAC, Orlana Košuta, Aleš MAJER a Marko MATIČETOV, sest. S pogledom v prihodnost: 60 let Mestne kjižnice Piran** [Pohled do budoucnosti: 60 let Městské knihovny Piran]. Fotografje Alen Zubin. Piran: Mestna kjižnica Piran, 2016. 29 stran; barevné ilustrace. *Tea 9.943/B*

KNIHOVĚDA

■ **Buch und Buchhandel in Zahlen 2017** [Kniha a knižní průmysl v číslech 2017]. Herausgegeben vom Börsenverein des Deutschen Buchhandels e.V. Frankfurt am Main: MVB Marketing- und Verlagsservice des Buchhandels, 2017. 156 stran; grafy, tabulky.

ISBN 978-3-7657-3304-8

ISSN 0068-3051 *Xc 40.796*

■ **Gutenberg Jahrbuch 2017. 92. Jahrbuch** [Gutenbergova ročenka 2017. 92. ročník]. Im Auftrag der Gutenberg-Gesellschaft herausgegeben von Stephan Füssel. Wiesbaden: Harrassowitz, 2017. 288 stran; ilustrace, faksimile.

ISBN 978-3-447-10832-4

ISSN 0072-9094 *X 40.762*

■ **SRSTKA, Jiří a kol. Autorské právo a práva související: vysokoškolská učebnice.** Praha: Leges, 2017. 414 stran. Student.

ISBN 978-80-7502-240-0 *Xd 40.795*

■ **ŠMAHEL, František. Nahlédnutí do středověku: mluva písma a četba obrazů.** Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. 390 stran; ilustrace (převážně barevné), portréty, faksimile.

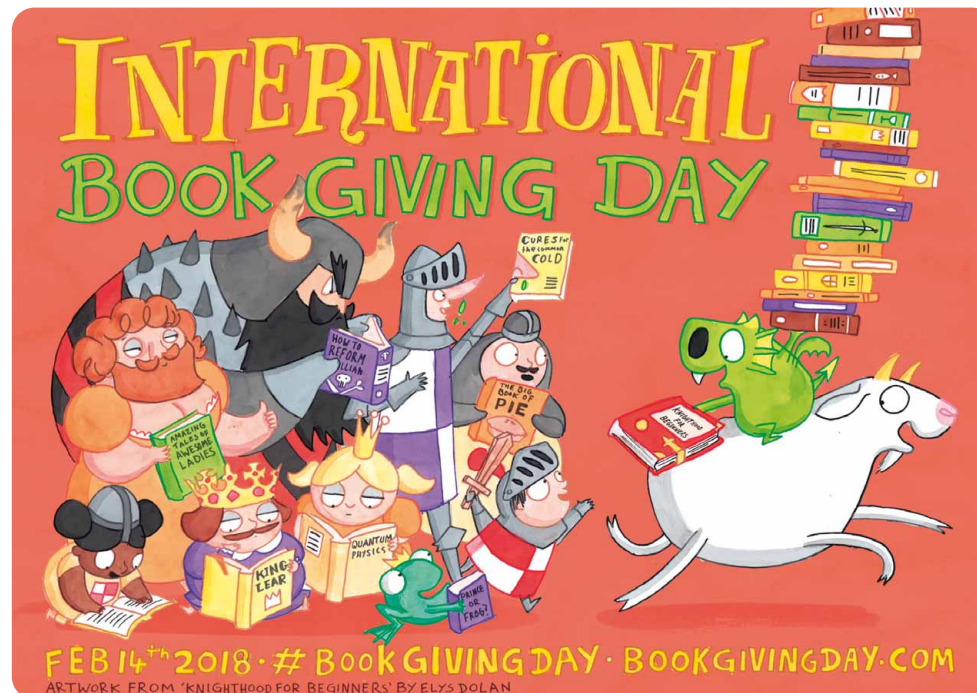
ISBN 978-80-246-3629-0 *X 40.727*

Knihovny a obce
s. 103–105
Dětský koutek v knihovně v Heřmanicích v Libereckém kraji
Foto: V. Stříbrný

← **Stísněné prostory Místní knihovny Zbyslavice neumožňují pořádání větších akcí; obec ji plánuje přemístit do rozlehlějších prostor**

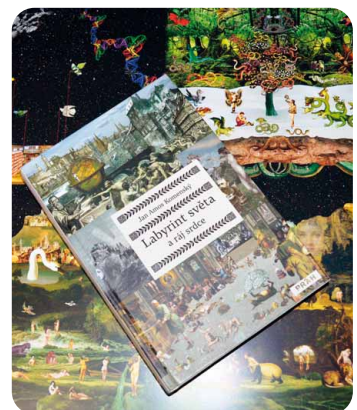
Foto: archiv Místní knihovny Zbyslavice

Mezinárodní den darování knih s. 113

Plakát pro 7. ročník Mezinárodního dne darování knih (IBGD) vytvořila Elys Dolanová

Repro: www.bookgivingday.com

Jak se žije ve vesnické knihovně
s. 105–106
Momentka z besedy o skřítčích v Místní knihovně Babice u Uherského Hradiště
Foto: Ivana Bičanová

Fantastická archeologie a čeští spisovatelé z maturitních otázek s. 114–116

← **Bohatě ilustrované vydání knihy J. A. Komenského Labyrint světa a ráj srdce**

Foto: archiv J. W. Procházky a K. Smolíkové

S KNÍŽKOU DO ŽIVOTA /BOOKSTART/

BŘEZEN MĚSÍC ČTENÁŘŮ

skip

BŘEZEN
měsíc čtenářů
3 CU

Ceiba